O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI ... PALATASI

O‘zbekiston adabiyoti va san’ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan • 2004-yil, 3-sentabr • № 35 (3761)

МИЛЛАТНИНГ ФАРАҲЛИ АЙЁМИ

Ҳар бир инсон ҳаётида бўлгани каби ҳар бир миллат тарихида ҳам унутилмас саналар бор. Шубҳасиз, биз учун шундай кун — халқимиз, миллатимиз ўз мустақиллигини қўлга киритган айём. Эҳ-ҳе, аждодларимиз бу кунга етмоқни нечоғли орзу этган эдилар. Армонга айланди уларнинг орзулари. Ва ниҳоят... Ўн уч йил муқаддам бизга насиб этди бу фараҳли кун!

Аслида, ўн уч йил кўҳна тарих қошида катта фурсат эмас. Кўз юмиб очгунчалик, эҳтимол, ундан ҳам қисқа муддатдир. Лекин баъзан оний лаҳзалар ҳам ўз моҳияти билан асрларга тенг келиши мумкин экан. Ўтган давр мобайнида Президентимиз Ислом Каримов раҳбарлигида эришилган улкан ютуқлар бунга далил. Бинобарин, биз бу қисқа даврда озод ва обод ҳаёт, эркин ва фаровон жамият пойдеворини қурдик. Ҳаётимизнинг барча жабҳаларида мисли кўрилмаган муваффақиятларга эришдик. Жаҳондаги қудратли давлатлар ҳам биз билан тенг муносабатда бўла бошлади. Биргина Шанхай Ҳамкорлик Ташкилоти доирасидаги муносабатлар мамлакатимизнинг халқаро майдондаги нуфузи нечоғли ортганига ёрқин далил бўла олади. Мустақиллигимизнинг ўн уч йиллиги байрами ўзгача шукуҳ билан ўтгани сабаби ҳам шунда.

Интернет тармоғи орқали элликдан ортиқ мамлакатга бевосита узатилган миллий байрам тантаналарини жаҳоннинг энг чекка нуқталарида ҳам томоша қилиш имконияти туғилди. Ҳа, мустақил ўзбек замини бугун шодиёнага бурканган. Зеро, бунга асосимиз бор.

Президентимизнинг байрам табригида бу юксак марраларга етиб боришимиз замирида ётган муҳим омиллар алоҳида таъкидланди:

“Бу — аввало, жамиятимизда сувдек, ҳаводек зарур бўлган ва халқимиз кўз қорачиғидек асраб-авайлаб келаётган тинчлик, ҳамжиҳатлик ва тотувлик;

Бу — ҳар томонлама чуқур ўйланган, биринчи галда, халқимизнинг манфаатини кўзда тутиб, изчиллик ва қатъиятлик билан олиб борилаётган сиёсий ва иқтисодий ислоҳотлардир.

Бу — узоқ ва яқин қўшниларимиз билан ҳажиҳатлик ва ҳамкорликни янада мустаҳкамлаш, жаҳон ҳамжамияти билан ҳамоҳанг бўлиб яшаш ва унинг ҳаётида ўзимизга хос, ўзимизга мос ўринни эгаллаб олишдек эзгу мақсадлардир”.

Дарҳақиқат, бу эзгу мақсадларга эришиш йўлида улкан ишлар амалга оширилди. Юртбошимиз табригида зикр этилганидек, биргина Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини амалга ошириш учун талаб қилинадиган маблағлар ҳажми ҳар йили миллий бюджетимиз харажатларининг қарийб ярмини ташкил қилмоқда. Шунга қарамай, бу кенг кўламли, улуғвор дастур изчиллик билан ҳаётга жорий этилмоқда. Чунки бу бизнинг эртанги кунимиз билан, мамлакатимизнинг нурли истиқболи билан боғлиқ.

Шу ўринда бир ҳақиқатни эътироф этиш керак: ҳар ҳолда кадрлар тайёрлаш йўналишига бюджетнинг қарийб ярмини сарфлаётган мамлакатлар кўп эмас.

Иқтисодий, сиёсий, ҳуқуқий соҳаларда эришилган ютуқлар саналадиган бўлса, газета саҳифалари етмайди. Биргина маънавият, адабиёт ва санъат жабҳаларида шу қадар илгарилаб кетдикки, шубҳасиз, бу — истиқлол шарофатидан, заҳматкаш ва танти халқимизга Яратганнинг тенгсиз иноятидан.

Соҳибқирон Амир Темур бобомиз дунёга ўзининг тенгсиз ҳарбий қудратини намойиш этган, “Куч — адолатда” деган шиорни ўзи бунёд этган улкан давлатда жорий қилган бўлса, унинг набиралари илм-фан ва спорт соҳасида жаҳон миқёсида шуҳрат қозонмоқдалар. 24 ёшида шахмат бўйича жаҳон чемпиони деган юксак унвонга сазовор бўлган, ўз интеллектуал салоҳияти билан оламшумул шуҳрат қозонган Рустам Қосимжоновнинг мислсиз ғалабаси ушбу фикрни тасдиқлайди.

Истиқлолимизнинг ўн уч йиллик байрами қутлуғ қадамлар билан ташриф буюрмоқда.

Бу йил мамлакатимизда улуғ мутафаккир, мутасаввиф Хожа Аҳрор Валийнинг 600 йиллик тўйи кенг нишонланади. Шубҳасиз, бундай улуғ сиймолар миллатимизнинг наинки тарихини, бугуни ва истиқболини ҳам нурафшон этади. Улар меросини ўрганиш бизга ким эканлигимизни, жаҳон тафаккури тарихидаги мавқеимиз даражасини мудом эслатиб туради.

Биз — бунёдкор боболар ворисларимиз. Юртимизнинг ҳар бир гўшасида қад ростлаб, миллатимизнинг улуғ кечмишидан гувоҳлик бериб турган обидалар дунё аҳлини бежизга ҳайратга солиб келаётгани йўқ. Бу ёруғ оламда бундай салобатли обидалари бўлган миллатлар бармоқ билан санарли. Шу маънода, ҳукуматимизнинг “Шоҳи Зинда ёдгорлик мажмуасида қайта тиклаш ва ободонлаштириш ишларини ташкил этиш тўғрисида”ги қарори алоҳида аҳамиятга эга.

Бугина эмас. Афинада ўтган Олимпиада мусобақаларида Ўзбекистон номини шарафларга бурканган ватандошларимиз — мустақиллик байрамида саҳнага кўрк бериб турган азаматлар, олтин медал совриндорлари Александр Доктурашвили ва Артур Таймазов, кумуш медал соҳиби Магомед Иброҳимов, бронза медали совриндорлари — Баҳодир Султонов ҳамда Ўткирбек Ҳайдаровни, ушбу нуфузли мусобақаларнинг бошқа иштирокчиларини барча бирдай олқишлади.

Халқимиз мустақиллик йилларида эришган, юқорида таъкидланган ютуқлар байрам тантаналарида турли чиқишлар орқали акс эттирилди. Мустақиллигимизни, озод ва обод Ватанимизни мадҳ этувчи қўшиқлар байрамга ўзгача шукуҳ, қатнашчилар дилига ўзгача фараҳ бағишлади. Зеро, бу миллатнинг, Ватаннинг энг азиз, энг улуғ байрами! Бу фараҳли кунлар барчамизга муборак бўлсин, азиз юртдошлар!

САМИМИЙ ҚУТЛОВЛАР

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов Жаноби Олийларига

Муҳтарам Президент Жаноблари,

Мамлакатингиз мустақилликка эришганлигининг 13 йиллиги муносабати билан шахсан Сизга ва бутун Ўзбекистон халқига йўллаётган қутловларимни қабул қилгайсиз. Ўтган 13 йил мобайнида халқларимиз ўзаро яқин ва мустаҳкам ҳамкорлик асосини яратдилар. Америка Қўшма Штатлари хавфсизликни мустаҳкамлаш, равнақ, тараққиёт ва озодлик ишида бундан буён ҳам Ўзбекистон халқи ва ҳукумати билан бирга бўлиш ниятидадир.

Терроризмга қарши курашда Ўзбекистоннинг ўрни ғоят муҳим бўлиб қолмоқда. Биз бу йил мамлакатингизни ларзага солган портлашларни қоралаймиз. Нишонга олинган объектлар орасида бизнинг элчихонамиз ҳам бўлганлиги терроризмга қарши курашдаги муштараклигимизни тасдиқлайди.

Келажакда халқларимиз ўртасидаги ҳамкорликни мустаҳкамлаш учун аввалгидек муваффақиятли баҳамжиҳат ҳаракатимиздан наф кўра олишимизга ишонаман.

Самимий эҳтиром ила,

Жорж БУШ,
Америка Қўшма Штатлари Президенти

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов Жаноби Олийларига

Муҳтарам Ислом Абдуғаниевич,

Ўзбекистон Республикасининг Мустақиллик куни муносабати билан самимий қутловларимни қабул қилгайсиз.

Юз йиллар мобайнида халқларимизни мустаҳкам дўстлик, самарали иқтисодий ва маданий ҳамкорлик ришталари боғлаб турибди. Бугунги кунда икки томонлама муносабатлар тобора мустаҳкамланиб, бойиб бормоқда, янги истиқболлар касб этмоқда. Россия билан Ўзбекистон ўртасида стратегик шериклик тўғрисидаги шартнома қоидаларини рўёбга чиқариш ана шу муносабатларни ривожлантиришга жиддий омил бахш этади.

Ишончим комилки, мамлакатларимиз ўртасидаги кўп томонлама ҳамкорлик бундан буён ҳам Марказий Осиё минтақасида хавфсизлик, барқарорлик ва тараққиётни таъминлашнинг муҳим омили бўлиб қолаверади.

Муҳтарам Ислом Абдуғаниевич, Сизга сиҳат-саломатлик, бахт-саодат ва давлат ишларидаги фаолиятингизда муваффақиятлар, Ўзбекистон халқига эса тинчлик ва омонлик тилайман.

Эҳтиром ила,

Владимир Путин,
Россия Федерацияси Президенти

ЧЕТДА ТУРГАН ОДАМ...

МУҲАРРИР МИНБАРИ

Футбол ўйинини телевизор экрани орқали томоша қилаётган ишқибозларга эътибор берганмисиз? Ҳужум самарали якунланса — яхши, мабодо рақиб томон уни қайтарса борми, дарҳол муҳокама бошланади: «Эҳ, ландовур-ей, тўпни чап қанотга оширмай орқага узатиб турибди-я» ёки «Ўртадан ўзи ёриб кириши керак эди, нима қиласан «пас» бериб, ана, расво бўлди...»

Ўзича куйиб-пишаётган шу ишқибозга «қани, майдонга туш, бу ландовурларга қанақа ўйнаш кераклигини кўрсатиб қўй», десангиз, ўзини дарҳол орқага ташлайди. Негаки, умрида оёғига тўп тегмаган...

Шахмат мухлислари ҳам деярли шундай. Икки киши тахтага энгашиб дона суришади. Беш-олтита ҳайбаракаллачи «уни юр, буни сур, отни ташла, филни бос» дея ҳар қандай ўйинчини чалкаштириб юборишади. Мот бўлган томон четга чиққач, биттаси унинг ўрнини эгаллайди. Аммо ўйин бошидаёқ пала-партиш юришлар қилади. Маслаҳат бериш навбати бошқаларга келади: «Бўшашма, пиёдани бир хона суриб қўй, қани ўтиб кўрсин-чи, и-и, рух кетдими, майли, рухсиз ҳам ўйнайверамиз. Та-ак, фарзинни олиб чиқ, шоҳнинг олдини ёп...»

Табиийки, бу партия ҳам узоққа бормайди.

Қишлоқларда уй-жой деганингиз, асосан ҳашар йўли билан қурилади. Усталарга қўшилиб, қариндош-уруғ, қўни-қўшни, ошна-оғайнилар ҳам енг шимариб ишга киришиб кетишади. Жуда яхши одат. Аммо битта чатоқ жойи бор. Усталарга маслаҳат берувчилар кўпаяди. Биттаси «Эшикни бу томондан қўйганингиз маъқулми, дейман-да, уста?» ёки «Назаримда, деразa сал қийшиқ турибди-да, бир томонини кўтариш керак», деса, иккинчиси «Эшик ўнг томонда нима қилади, очилиб-ёпилганда пешонани ғурра қилади-ку, чап томонга олиш керак», дейди. Бошқа биттаси «Уйга айвон томондан кирилгани маъқул, нима, шуни ҳам билмайсизларми», дея танбеҳ беради. Бекорчи сувоқчилар — ишлаб турган сувоқчиларга, бўёқчилар — бўёқчиларга «маслаҳат» бера бошлайди. Униси у дейди, буниси бу дейди, охир-оқибат, уста, агар тажанг бўлса, ол, ўзларинг қилларинг, дея кетворади ё битай деб қолган уйнинг у ер-бу ерини бошқатдан қуришга тўғри келади.

Четда туриб маслаҳат беришдан осон иш йўқ. Нега десангиз, четда турган одамга баъзи нарсалар майдондагиларга нисбатан аниқроқ кўринади. Шота Руставели «Жангни четдан туриб кузатган ҳар бир жангчи ўзини моҳир лашкарбоши деб ҳисоблайди», деган экан.

Нега шундай? Бунинг сабаби, четда турган одамда масъулият бўлмайди. У ҳеч нимага жавобгар эмас. Ҳеч ким ундан «Хўш, гапир, ишни битирдингми, деворни кўтардингми» дея ҳисобот талаб қилмайди. Нега бу ишни расво қилдинг, деразани нега қийшиқ ўрнатдинг, режани нега бажармадинг, деб сўроқ-қистоққа олмайди ҳам. Бордию сўраб қолса, пинагини бузмай «Ие, биродар, нега мендан сўрайсиз, мен четда турган бир одам бўлсам, ана, анавилардан сўранг, бу ишга менинг вообше алоқам йўқ», дейди-қўяди. Ўртадаги одам эса, унинг тамомила акси. Унда масъулият бор, жавобгарлик туйғуси бор. Одамлар унга ишонч билдиришган, бир ишнинг жиловини ишониб топшириб қўйишган. У ёққа юр, бу ёққа юр, дегувчиларнинг изидан тушса, ўзининг фикри бўлмаса, журъатсизлик қилса, ҳар қандай иш, топшириқ барбод бўлади.

Футболчи ўйинни ютқазса, шахматчи партияни бой берса, уста иморатни кўнгилдагидек тиклай олмаса, албатта, изтироб чекади. Аммо, ўша, четда туриб маслаҳат берувчилар, билингким, асло ютқазмайдилар. Аксинча, бундай ҳолларда улар хурсанд бўлиб кетишади: «Ана, айтмовмидим, ҳой бола, кўзингга қара, тўртта кўйлакни сендан олдин йиртганман, демовмидим. Тўғри гап туққанингга ёқмайди-да, мана, нима бўлди, эҳ, афсус...»

Бундай одамларга хос яна бир муҳим хусусият шуки, улар ҳеч қачон майдонга биринчи бўлиб киришмайди. Жим кузатиб туришади. Қани, нима бўларкин? Гапнинг тарнови қаёққа қараб оғаркин? Дастлабки «қурбон»лар берилиб, вазият у ёки бу томоннинг фойдасига ойдинлашгунча кутиб туришади ва бирданига, худди очқичда бураб қўйилган қўғирчоқдек жонланиб, ҳаракатга келишади. Ғалабани, мана, биз таъминладик, биз билан маслаҳатлашган одам кам бўлмайди, дея қўлларини кўксиларига уришади. Мағлуб томоннинг эса бошини силаб, аста юпатишади: «Эҳ, боласи тушмагур-ей, сенга неча бор айтдим, ундай қилма, бундай қил, деб. Ҳа, майли, кейинги гал ўйлаб иш қиласан. Ўзим ёнингда тураман...»

Кўпкари ўйинида шундай ҳолатни кузатиш мумкин. Ўйин бошланиши билан ёш, ҳаваскор улоқчилар ўзларини тўпга уришади. Бу ўйиннинг ҳаддини олган тажрибалилар эса тўпга аста яқинлашиб кузатиб туришади. Бугунги рақиблар кимлар, отлар қанақа? Пайт пойлаб туриб шаҳд билан ўртага ташланишади ва улоқни енгил илиб кетишади. Эрталабдан бери куйиб-пишиб юрганлар оғизларини очиб қолаверишади...

Халқимизда маслаҳатли тўй тарқалмас, деган гап бор. Кекса отахон-онахонларнинг маслаҳатлари, дуолари, тажрибали устозларнинг йўл-йўриқлари, албатта, керак. Улар билан бамаслаҳат иш тутиш, тажрибаларини ўрганиш фойдадан холи эмас. Аммо ҳаётий тажриба шуни кўрсатадики, ким билан маслаҳатлашиш, кимдан йўл-йўриқ сўрашда адашмаслик ҳам керак.

Ҳаётда кузатувчилар бўлгани, кимдир четроқдан бўлса-да, у ёқ-бу ёққа қараб тургани маъқул. Аммо ўйинчидан кўра кузатувчи, меҳнатчидан кўра маслаҳатчи, ёзувчидан кўра танқидчи, тер тўкувчидан кўра илиб кетувчи, қуруқ таҳлилчи, қуруқ башоратчи, қуруқ ёзғирувчи кўпайиб кетса, бундан бирор бир наф келиши амримаҳол. Аксинча, шашт сусаяди, ҳафсаласизлик, иккиланиш пайдо бўлади. Бу эса, ўз навбатида, ишончсизликка олиб келади.

Ҳар бир халқ, ҳар бир миллат ҳаётини, миллий тараққиёт билан боғлиқ муҳим бурилиш нуқталарини, табиийки, маълум қийинчиликлар, изланиш ва янглишишларсиз тасаввур этиш қийин. Баҳсли-мунозарали ечимлар, қарорлар, хулосалар ҳам бўлади. Жамиятда адолат мезонларини қарор топтириш, халқнинг моддий ва маънавий эҳтиёжларини қондириш ҳеч қачон ва ҳеч бир замонда осон кечмаган, чунки, бу эҳтиёжларнинг ўсиш суръати иқтисодий юксалиш суръатидан ҳамиша олдинда юради. Бас, шундай экан, ўтиш даврида, у қанчалик мураккаб ва давомли кечмасин, энг муҳими, энг зарури ва чинакам гражданликнинг энг равшан белгиси — четда турмаслик.

Четда турманг. Деворга битта ғишт узатворсангиз, бир туп кўчат экиб қўйсангиз ёки ножоиз жойда ётган битта чўпни жоиз жойга олиб қўйсангиз — шу ҳам фойда! Бу майда фойдалар бирлашиб, алал-оқибат миллат равнақига нафи тегадиган катта фойдалар ҳосил бўлади.

ШЕЪРИЙ ЛАҲЗА

НИЯТ

Бу йил севинчларга талош бўлажак,
Ҳомиймиз бош узра қуёш бўлажак.

Кетиб қанча ғамлар кўз-қошимиздан,
Қанча бешикларда кўз-қош бўлажак.

Болалар кексалар сингари доно,
Кексалар боладай шўх, ёш бўлажак.

Қайтиб Мадинаю Ҳиндистонлардан,
Қалдирғочлар яна тилдош бўлажак.

Меҳр буржин олар осмонларимиз,
Баджаҳл юлдузлар ювош бўлажак.

Азал ор-номусдан келган бу диёр,
Заҳматлари бизга элдош бўлажак.

Дилларда Ватанга айланиб Ватан,
Ҳомиймиз бош узра қуёш бўлажак.

Сирожиддин САЙЙИД

БУРЧЛИМИЗ ШУ ВАТАН, ШУ ХАЛҚ ОЛДИДА...

Бу кунни барча бирдай интизорлик билан кутади. Сабаби... Аввало, бу муборак айёмда асрий орзуимиз ушалди — мустақил бўлдик. Топталган қадримиз тикланди. Қолаверса, ўтган ўн уч йил давомида табаррук бир анъана шаклланди: мустақиллик байрами арафасида ҳар бир соҳанинг энг фидойи вакиллари юксак мукофотлар билан тақдирланадилар. Жумладан, санъаткорлар ҳам ҳукуматимизнинг муносиб эътиборига, эътирофига сазовор бўлиб келмоқдалар.

Чинакам санъаткорлар гарчанд, муайян умрни яшагач, бу дунёни ҳамма қатори тарк этсалар-да, улар номи элимиз, миллатимиз қалбида мудом яшайверади. Чунки улар ўзларининг ёрқин истеъдодлари, заҳматли меҳнатлари билан миллий санъатимизни юксалтириш ишига муносиб ҳисса қўшадилар. Шу маънода, ҳар йили энг улуғ, энг азиз байрамимиз арафасида марҳум санъаткорлардан бир гуруҳининг «Буюк хизматлари учун» ордени билан тақдирланиши улкан маърифий аҳамиятга эга. Бу йил ҳам муҳтарам Президентимиз Фармони билан Ҳожихон Болтаев, Муҳаммаджон Мирзаев, Наби Раҳимов, Ойимхон Шомуротова, Сора Эшонтўраева каби марҳум халқ артистлари руҳлари шод бўлди. Ушбу Фармон наинки мазкур устозларимиз яқинларию қариндошларини, барча санъат аҳлини қувонтирди.

Миллий санъатимиз йилдан йилга ривож топиб бормоқда. Бунда ҳукуматимизнинг, шахсан Президентимиз Ислом Каримовнинг алоҳида эътибори муҳим ўрин тутмоқда. Бу йил ҳам бир қанча санъаткорларнинг «Ўзбекистон Республикаси халқ артисти», «Ўзбекистон Республикаси халқ устаси», «Ўзбекистон Республикаси халқ ҳофизи», «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист», «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ёшлар мураббийси», «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими» каби нуфузли фахрий унвонларга, «Фидокорона хизматлари учун», «Меҳнат шуҳрати», «Дўстлик» орденларига, «Шуҳрат» медалига лойиқ деб топилгани ҳамкасблар қалбида чинакам ифтихор туйғусини уйғотди.

Санъат — миллатнинг миллатлигини кўрсатадиган соҳалардан. Зеро, биргина санъаткор буюк бир асари билан бир вақтнинг ўзида, минглаб қалбларни забт этиши мумкин. Бу қалбларда гўзаллик ва нафосатга чексиз муҳаббат туйғусини пайдо этишга қодир. Шундай бўлгач, санъат миллатлараро дўстлик ва қардошликни мустаҳкамлашда ҳам тенгсиз восита ҳисобланади.

Муҳтарам Юртбошимизнинг алоҳида эътибори боис бугун санъатимиз умумжаҳон миқёсида обрў-эътибор қозонди. Санъаткорларимиз ҳар йили дунёнинг нуфузли мамлакатлари саҳналарида ўз истеъдодларини намойиш қилиб, миллий санъатимизни тарғиб қилиб келмоқдалар. Уларнинг кўплаб халқаро танловларда ғолиб бўлаётганлари ҳам, биринчи навбатда, Мустақиллик шарофати, мамлакат раҳбарияти эътиборининг самарасидир.

Таъкидлаш жоизки, бу эътибор, бу юксак мукофотлар санъаткорларимизга фахр билан бирга улкан масъулият ҳиссини ҳам юклайди. Бинобарин, шу элнинг, шу жаннатмакон юртнинг нурли истиқболига хизмат қилиш ҳаммамизнинг бурчимиздир.

Ёқуб АҲМЕДОВ,
Ўзбек Миллий академик театри директори, халқ артисти

ТЕАТРНИНГ ЯНГИ МАВСУМИ

Республикамиздаги театр жамоалари ёзги таътилдан сўнг ишчан кайфиятда яна ижод масканларига қайтдилар. Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон давлат академик Катта театри ўзбек эстрадасининг ёрқин юлдузи Ботир Зокировнинг «Сўғд элининг қоплони» либреттоси билан эртага янги, 75-мавсумини очади.

Спектакл машҳур жаҳонгашта саркарда, бутун дунёни забт этган Искандарнинг Эронни босиб олиши ва тож кийиш маросими билан бошланади. Искандар Эрон халқини тўла ўзига бўйсундирмоқчи бўлади. Шунда, қоплон терисини ёпинган жангчи, Спантамон босқинчиларга қарши кураш олиб боради. Унинг севимли хотини Зарина Искандарга хотин бўлиш мақсадида эрини заҳарлаб ўлдиради ва калласини лаганга солиб Искандар ҳузурига олиб боради...

Афсуски, воқеани таҳлил қилиб бир хулосага келган Искандар Заринани энг бадбашара навкарига бериб юборади...

Асарни режиссёр Ҳайдарали Қосимов саҳнага олиб чиққан. Бастакор — Икром Акбаров, рассом Зубайдулла Ботиров, саҳналаштирувчи балет устаси Ўзбекистон халқ артисти Иброҳим Юсупов.

— Янги мавсумда репертуаримизга икки асар — Георгий Мушелнинг «Қадимги Афросиёб афсонаси» балети ва Ботир Зокировнинг «Сўғд элининг қоплони» либреттоси киритилди, — дейди дирижёр Фазлиддин Ёқубжонов. — Режаларга келсак, композитор Анвар Эргашев миллий балет ёзди. Яқинда Доницеттининг «Муҳаббат шароби» операсини қўйиш режалаштирилган. Болаларимиз учун «Алибобо ва қирқ қароқчи», «Золушка», «Донишманд Айболит» спектаклларини доимий равишда намойиш этиб келмоқдамиз. Бугунги болаларимиз жуда зийрак, зукко, талабчан бўлгани учун, янги пухта, мукаммал асарлар бўлса, бажонидил саҳналаштирамиз.

САРВАРА ёзиб олди.

ХАЁЛОТ РАНГЛАРИ

Ўзбекистон санъат арбоби Ортиқали Қозоқовнинг номи рангтасвир мухлисларига яхши таниш. Яқинда унинг навбатдаги шахсий кўргазмаси ўзи туғилиб ўсган Наманган вилояти Поп тумани маданият саройида намойиш этилди.

Шуни айтиш керакки, ҳозирга қадар Ўзбекистон ва хориж давлатларида О.Қозоқовнинг 20дан ортиқ кўргазмалари намойиш этилган, унинг асарлари кўплаб чет давлатлар музейларида ва шахсий коллекцияларда сақланади.

«Хаёлот ранглари» деб номланган мазкур кўргазма очилишида Поп тумани ҳокими Р.Исматуллаев, Ўзбекистон халқ шоираси Ойдин Ҳожиева, вилоят маънавият ва маърифат маркази раҳбари Зиёвуддин Мансур ва бошқа жамоатчилик вакиллари, ижодкорлар, кўплаб санъат мухлислари қатнашдилар.

Мазкур кўргазмадан рассомнинг қишлоқ манзаралари, поплик қаҳрамонлар, меҳнаткаш кишилар тасвирлари акс этган турли мавзудаги элликка яқин асари ўрин олган.

ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИДА

Ёзувчилар уюшмасида бўлиб ўтган фаоллар йиғилишида уюшма раиси, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Абдулла Орипов Олий Мажлиснинг навбатдаги сессияси иш якунлари, қабул қилинган қарор ва қонунлар, мамлакатнинг 2005 йилга мўлжалланган асосий макроиқтисодий кўрсаткичлари прогнози ва Давлат бюджетининг параметрлари масаласи муҳокамаси чоғида Юртбошимиз томонидан билдирилган фикр-мулоҳазаларга алоҳида тўхталиб ўтди.

Мустақиллик байрамимизнинг 13 йиллиги арафасида Президентимиз Фармонига биноан, бир гуруҳ ижодкорлар мамлакатимизнинг юксак мукофотларига сазовор бўлган эдилар. Уюшма раиси уларни самимий қутлар экан, кейинги йилларда адабиётимизда бир қатор янги асарлар пайдо бўлганлигини, фаол устозлар қаторида кўплаб ёш қаламкашлар ҳам самарали ижод қилаётганларини таъкидлаб, ижодкорларни бугунги кун талабларига ҳамоҳанг асарлар яратишга, миллат ва жамият олдида сўз масъулиятини унутмасликка даъват этди.

Шу куни Мустақиллик байрами муносабати билан ўз она юртларига келган бир гуруҳ америкалик ватандошларимизнинг устоз адиблар, ёш ижодкорлар, адабий-бадиий нашрларнинг муҳаррирлари билан учрашуви бўлиб ўтди. Оқсоқол адибларимиз уларга мустақиллик йилларида мамлакатимизда юз берган ўзгаришлар, Юртбошимиз раҳнамолигида маънавий-маърифий соҳада амалга оширилаётган ишлар, хусусан, миллий адабиётимизда қўлга киритилаётган ютуқлар тўғрисида мароқ билан сўзлаб бердилар. Делегация раҳбари Абдулла Хўжа жавоб нутқида «Биз олисда яшасак ҳам, фикру ёдимиз, ўй-хаёлимиз, орзу-умидларимиз ҳамиша Ватанимиз — ота маконимиз Ўзбекистон билан банд бўлган. Истиқлол, озодлик сизлар каби бизлар учун ҳам муқаддасдир», дея алоҳида таъкидлаб ўтди.

"ҒАЛЛАБАНК" ҲАМКОРИНГ БЎЛСА, ҲИСОБДАН АДАШМАЙСАН!

ХАЛҚ БАНКИ — СИЗНИНГ ОИЛАНГИЗ БАНКИ

UJB O'ZUYJOYJAMG'ARMABANK Imkoniyat yaratamiz

ҚОРАҚАЛПОҚ ЮЛДУЗИ

ЭЪТИРОФ

Республикамиз мустақиллигининг 13 йиллиги арафасида Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармонига кўра «Буюк хизматлари учун» ордени билан мукофотланганлар орасида марҳума, Ўзбекистон Халқ артисти Ойимхон Шомуротованинг борлиги санъат мухлисларини қувонтириб юборди.

Ойимхон Шомуротова ёшлигидан санъатга қизиқиб, ўқувчилик даврида бадиий ҳаваскорлик тўгарагида, кейин Қўнғирот колхоз театри спектаклларида қатнашади. Унинг талантини кўрган мутасадди кишилар 1933 йили Қорақалпоқ мусиқий драма ва комедия театрига ишга таклиф этадилар. Шу вақтдан бошлаб, О.Шомуротованинг буткул ижодий фаолияти ҳозирги Бердақ номидаги Қорақалпоқ Давлат мусиқий театри саҳнасида ўтади.

О.Шомуротова театр санъати соҳасида баракали ижод қилиб, ўз мактабини яратишга муваффақ бўлган йирик санъаткордир.

Актриса ижодининг бошқалардан ажралиб турадиган жиҳати шундаки, у ички кечинмаларга бой, фожиали ва драматик образлар билан бир қаторда ҳазил ва ўйин-кулгига мойил комедия асарларида ҳам бирдек маҳорат билан роллар ижро этди. Шунингдек, Ойимхон опа республикамизда ўтказилган Қорақалпоғистон маданияти кунларида, юбилей ва фестивалларда, йирик маданий анжуманларда, театрлаштирилган томошаларда фаол иштирок этди.

Театр, мусиқа соҳасидаги самарали, хизматлари учун уни 1940 йили Қорақалпоғистон халқ артисти, 1950 йили Ўзбекистон халқ артисти унвонлари, берилган Ойимхон Шомуротованинг қўнғироқдек овозидан таралган қўшиқлари ҳозирги кунда радио орқали эшиттириб турилади ва миллий саъатимиз хазинаси сифатида қадрланади.

Т.ДАВЛАТМУРОДОВА

МАДАНИЯТ, МАФКУРА, МАВРУЛОВ

ЎЙХАТ

Ҳар бир маърифий даргоҳда унинг номини халққа танитишда муайян ҳисса қўшаётган фидойилари бўлади. Абдулла Қодирий номидаги Тошкент Давлат маданият институти деганда кўз ўнгимизда қатор санъаткор педагог-олимлар, маданият арбоблари гавдаланади. Агар мазкур шахслар ўз қобиғи, доираси, олий даргоҳ чегарасида ўралашиб, чекланиб қолганда, ўзини ҳам, ташкилотини ҳам биров танимасди. Таниса ҳам, тан олишмасди. Яқинда 30 йиллигини нишонлайдиган Маданият институти ҳақида ўйлаганингизда, машҳур олим Азизхон Қаюмов, Ғани Нажимов, Ҳафиз Абдусаматов, Сергей Хан ва табиийки, жамоанинг бугунги раҳбари — йирик маданиятшунос арбоб Азиз Тўраев сиймолари кўз ўнгингизда намоён бўлади.

Нафсиламбрини айтганда, биринчи 15 йилликда Маданият институти шаклланган, оёққа турган, таркиб топган бўлса, иккинчи 15 ида элга танилди, етук олиму санъаткорлари билан шуҳрат топди. Ана шу эътирофнинг изчил амалда қолишида ўз илми, педагогик маҳорати, оммабоп асарлари, жамиятдаги мавқеи ва, албатта, эл ичра орттирган обрўйи билан катта рол ўйнаган шахслар бор.

Улар орасида Осиё Қосимова, Малик Муродов, Собир Мирвалиев, Абдулла Муҳамедов, Ғулом Ғафуров, Мансур Бекмуродов, Эркин Худойбердиев ва бошқа кўплаб маданиятшунос зиёлилар қаторида кейинги йилларда Абдухалил Мавруловнинг номи ҳам алоҳида тилга олинадиган бўлди.

Абдухалил заҳматли меҳнати билан институтга обрў топган, талабалар суйган моҳир педагог зиёлиларимиздан. Унинг кейинги йилларда яратган "Маънавий соғломлаштириш даври", "Ўзбекистон маданияти янги босқичда", "Маданий-маърифий муассасалар — тарбия ўчоғи", "Маданият ва тафаккур ўзгаришлари", "Таълим тизимида маданият масалалари" каби китоблари фикримизнинг ёрқин далилидир.

Мавруловни мафкурада миллий ғоянинг шаклланиши борасида илмий изланишлар олиб борар экан, фуқаролик жамияти қурилиши даврида маънавий омиллар, ғоя ва ижтимоий мўлжал, тафаккур ўзгаришлари ва комформистик дунёқараш масалаларини янги таълимот даражасига кўтаради.

Жамият ривожига тўсқинлик қилаётган омилларни санар экан, тафаккур ўзгаришидаги секинлик, ижтимоий фаолликнинг йўқлиги ё сустлиги, сиёсий мўлжал ва маданиятнинг ривожланиши пастлигини асосий камчиликлар сифатида қайд этади.

Абдухалилни кейинги йилларда ички ва ташқи сиёсатимизга тезкор баҳо бериш борасида сиёсий шарҳловчи сифатида телевизор экранларида тез-тез учратиб турасиз. Бу жиҳатдан ҳам у мафкурачи педагог ўз аудиторияси доирасини кенгайтириб, кенг халқ оммаси орасига дадил кириб бормоқда. Шундай зиёлилар бор бўлса, турмуш билан ғоя яқинлашади, бирлашади...

Маҳмуд САТТОРОВ

Ботир УМИДЖОНОВ

Республикамиз миллий мусиқа маданияти оғир жудоликка учради. Шафқатсиз ўлим ўзбек профессионал хор санъати ривожига салмоқли ҳисса қўшган Ўзбекистон Бастакорлар уюшмаси аъзоси, Ўзбекистон халқ артисти, атоқли бастакор, моҳир хор дирижёри, устоз Ботир Умиджоновни 71 ёшида орамиздан олиб кетди.

Ботир Умиджонов 1933 йили ишчи оиласида дунёга келди. 1952-1955 йиллари Ҳамза номидаги Тошкент давлат мусиқа билим юртининг хор дирижёрлиги бўлимида, 1955-1960 йиллари Тошкент давлат консерваториясида таҳсил олди.

Б.Умиджонов 1960 йили «Ўзтелерадиокомпания» қошида хор жамоасини ташкил этишга бош-қош бўлиб, 30 йилдан ортиқ унга раҳбарлик қилди, хор асарларини нафақат республикамизда, балки Ўрта Осиё ва чет давлатларда ҳам муваффақиятли ижро этишга баракали ҳисса қўшди.

Б.Умиджонов бастакорлик фаолиятида ўзбек ва тожик халқлари оғзаки ижодини чуқур ўрганиб, улардан ўз ижодида унумли фойдаланди. Бастакор қаламига мансуб «Асрим садоси» кантатаси, «Сарахбори Наво», «Сегоҳ», «Чоргоҳ» каби мумтоз асарларни хорга мослаштирганлиги, «Эй санам», «Гўзал», «Олтин водий», «Тарихий имзо», Алишер Навоий, Деҳлавий, Умар Ҳайём сўзларига ёзилган ачкапеллалари, 20 дан ортиқ камер вокал асарлари бастакорга шуҳрат келтирди.

Бастакор йирик жанрларда баракали ижод қилди, «Жийда гуллаганда», «Афросиёб гўзали», «Ўтган кунлар» радио спектакллари, «Зулмат ютган зиёкор», «Оқибат» каби мусиқали драмалари халққа манзур бўлди.

Устоз композитор, таниқли хор дирижёри Ботир Умиджоновнинг ўзбек маданияти ва санъатига қўшган улкан ҳиссаси давлатимиз томонидан муносиб тақдирланди. Унга Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист, Ўзбекистон халқ артисти унвонлари берилган эди.

Заҳматкаш ижодкор, меҳрибон устоз Ботир Умиджоновнинг ёрқин хотираси қалбларимизда ҳамиша сақланиб қолади.

ЎЗБЕКИСТОН БАСТАКОРЛАР УЮШМАСИ

ЗАРГАРЛИК ҚАДРИ

ҲУНАРДАН УНАР

Ўзбек ҳунармандчилик хазинаси ниҳоятда бой ва ранг-барангдир. Бу санъатнинг кўпгина турлари бадиий қимматга эга бўлиб, юртимиздан ташқарида ҳам қадр топган ва топмоқда. Ана шундай қадимий санъат турларидан бири — заргарликдир.

Заргарлик буюмларини ишлаб чиқаришда азалдан Бухоро, Хива, Самарқанд, Тошкент, Фарғона водийси шаҳарларида яшовчи усталар шуҳрат қозонганлар. Биз қуйида улар орасида ўзига хос мавқега эга бўлган Тошкент заргарлик мактаби хусусида фикр юритамиз.

Тошкент заргарлари тайёрлаган зеб-зийнат буюмлари бошқа маданий марказларда ишлаб чиқарилган заргарлик буюмлари билан умумийликка эга бўлса-да, маҳаллий услуби (шакли, безаги, бежирим ва нафис ишланиши, ранглари) билан ажралиб туради. Тошкентлик заргарлар тайёрлаган зеб-зийнат буюмлари юксак санъат асари даражасига кўтарилиб, нафақат бутун Ўрта Осиёда, балки қўшни давлатларда ҳам машҳур бўлган.

XIX — XX асрларга оид заргарлик буюмларининг ноёб намуналарини ҳозир музейларда кўриш мумкин. Масалан, Ўзбекистон тарихи давлат музейи заҳираларида тошкентлик заргарлар яратган буюмларнинг қадимий намуналари сақланади. Экспозицияда намойиш этилаётган ўзбек аёллари анъанавий кийимининг таркибий қисми бўлган тақинчоқлар: тиллақош, зебигардон,

кўкрактумор, қўлтиқтумор, сочпопук, зирак, билакузук ва бошқалар заргар усталарнинг юксак маҳоратидан далолат беради.

XX аср бошларида Тошкентда 70га яқин заргарлик устахонаси бўлган. Заргарлар уйда ҳам, бозордаги дўконларда ҳам ишлаганлар, у ерда маҳсулот сотиб, буюртма қабул қилганлар.

Заргарлик ҳунари авлоддан-авлодга мерос бўлиб келган. XIX аср охири — XX аср бошларида Тошкентда машҳур Бобожон заргар, унинг ўғли Сайдуллохон Бобожонов, Самиғиддин заргар, Мирхалил заргар, Абдурасул Шоисломов фаолият кўрсатганлар.

Улар ичида машҳурларидан бири Бобожон охун бўлиб, у айни вақтда Ўзбекистондаги биринчи соатсоз сифатида ҳам ном қозонган. Унинг шуҳрати Бухоро, Қўқон ва бошқа шаҳарларга тарқалган. У заргарлик санъатини ўғиллари ва шогирдларига ўргатган.

Заргарларнинг иш қуроллари: дам, даҳандам, сандон, режжа, оташкурак, жуптак, харак, гира, омбир, бўта, дўкон, кўра, корчўп, аччиқжом ва бошқа асбоблар бўлган.

XIX асрнинг ўрталари — XX аср бошларида заргарлик буюмлари учун энг афзал хомашё кумуш бўлган. Кумуш лаъли, зумрад, феруза, ҳақиқ, қош тош, маржон, дур, садаф каби қимматбаҳо тошлар билан уйғунлаштирилган. Кумушнинг тошлар билан безалиши ёқимли, ғоят гўзал тус пайдо қилган. Заргарлар яратган гўзал нақшларга ўзбек, форс тилида шеърлар, Қуръон оятлари ҳам туширилган.

Ўтган асрнинг охири — янги асрнинг бошларида фаолият кўрсатган тошкентлик заргарлар савотгарлик, мийногари, қолпаки, ўйма, зиғирак, рахкори ва бошқа техник усулларни моҳирона эгаллаганлар. Усталар қуйма, хоискори, кандакори, чизма ва бошқа усуллардан ҳам фойдаланганлар. Улар, айниқса, металлга кумуш ёки тиллани уч усул билан ҳаллашни пухта эгаллаганлар. Бу усуллар пухтаҳал, дувастара ва сувҳал деб номланиб, кумушдан қилинган ҳални кумуш ҳал, тилладанни тилла ҳал деб номлаганлар.

Пухтаҳал ва дувастара усули йирикроқ нарсаларни ҳаллашда қўлланилган. Бу усулларни заргарлар XIX асрдан олдин ҳам қўллаб келганлар. XX аср бошларидан пухтаҳал ва дувастара усуллари ишлатилмай қўйган, улар ўрнига осонроқ бўлган сувҳал усули кенг қўлланила бошланган.

Тошкентлик заргарлар кумушдан буюмлар ясашда «туташ уламалар» техникасидан фойдаланиб, амалда буюм юзасида бўш жой қолдирмаганлар.

Улар ясаган буюмлардаги гулларнинг ҳаддан зиёд кўплиги бу ҳудуд келинчакларининг анъанавий кийим-кечаклари билан ажойиб равишда ҳамоҳанг бўлиб кетган.

Пешонага тақиладиган «тилла баргак», «тиллақош», сочга тақиладиган «сочпопук», «чўлпи», «заркокил», «тилла зулф», «туморча», «найча тумор», «бўйинтумор», «қўлтиқтумор», «бозбанд» каби хилма-хил туморлар, «жевак», «арпажевак», «тангажевак», «мунчоқ», «зебигардон», чаккага тақиладиган «тиллагажак», бурунга тақиладиган «булоқи», қўлга тақиладиган билагузук, узук сингари тақинчоқлар кўп истеъмолда бўлган.

Ҳунарманд, санъаткор заргарлар қўли билан ижод этилган бу безакларда халқнинг нозик диди, гўзалликка бўлган интилиши ўз аксини топган.

Шу билан бирга, бу санъат дурдоналари ўтмишда ўзбек халқи юксак бадиий маданиятга эга бўлганлигидан гувоҳлик берувчи ёрқин намуналар сифатида аҳамиятга эгадир.

Саодат САИДХОНОВА

ДАҲШАТЛИ ГИРДОБ

ҚАТАҒОН ҚУРБОНЛАРИ

О, кажрафтор фалак, бу не синоатки, инсон боласига бир қўлингда болу, бир қўлингда оғу тутасан? Яратган унга бетакрор истеъдоду иқтидор берган бўлсаю, айни мева берадиган пайтда унинг томирига болта уришинг боиси нимада? Неча кундирки, бутун фикру зикрим биринчи ўзбек кимёшунос, физикшунос олими Ҳусайнхон Ниёзийнинг фожиали қисмати билан банд. Ҳа, эшитмаган бўлсангиз қулоқ тутинг. Насл-насаби андижонлик бўлган Ниёзийлар сулоласи маърифат бўстонига ифорли бўй олиб кирган эдилар.

...Матмуса эшон андижонлик нуфузли олимлардан эди. Шаҳардаги йирик мадрасалардан бирида мударрислик қилган. Олим Оллоҳнинг инояти ила 1895 йили эгизак ўғил кўради. Ҳасанхон ва Ҳусайнхонлар етти ёшга тўлишлари билан мадрасага ўқишга кирадилар.

— Биз 1919 йилга қадар мадраса таҳсилини олдик, — деб ёзганди Ҳусайнхон. — Шундан кейин мен муаллимлик ишига ўтдим. Отам Матмуса Ниёзов 1926 йили Андижонда вафот этди. Биз — акам иккаламиз 1919 йилдан 1921 йилга қадар «Миллий иттиҳод» ташкилотининг аъзоси бўлганмиз.

Руҳоний оилада ўсганлиги ва мадрасада таълим-тарбия топганлиги боис, ака-укаларда аксилшўровий тарбия ривож топган эди. 1922 йили «Миллий иттиҳод» фаоллари, шу жумладан, ака-ука Ниёзийлар ҳам қамоққа олиниб, 1923 йили озод этиладилар. Шу йили ака-укалар қайноқ ижодий фаолият билан шуғулланадилар. Ҳусайнхон 1924 йил январ ойидан Ўрта Осиё дорилфунуни Марказий лабораториясининг физика кабинети раҳбари лавозимига тайинланади. Ушбу лавозимда 1933 йилгача ишлаб, дорилфунунда дарс ҳам берган.

Атоқли адиб Комил Яшин ака-ука Ниёзийлар ҳақида қуйидагича ҳикоя қилганди:

«Ҳусайнхоннинг барча тенгдошлари асосан адабиёт, фалсафа, умуман Шарққа хос анъанавий фанларга қизиқсалар, у табиий фанларга меҳр қўйди. 20-йиллар бошидаёқ Ҳусайнхон Менделеев жадвалини ёд олган эди. Доимо «моддиюн-маънавиюн» (яъни, дунё аввали моддий, сўнг маънавий) деб юрарди. Ўша вақтда бундай дейиш катта жасорат эди. Ҳусайнхон Ниёзий Андижон ёшлари орасида биринчи марта «ер думалоқ» деган киши, ўз қўли билан дунё харитасини чизган ва глобус ясаган. Ҳусайнхон айрим кимёвий атамаларни ўзбекча иборалар билан номлашга ҳаракат қилган.

Чунончи, кислородни «муаллидул хумуза» — «соф ҳаво», водородни «муаллидул моъа» — «сув туғдиргич» деб ёзиб қўярди. Шу асосда кейинча Ниёзий русча-ўзбекча физика атамалари луғатини тузиб нашр қилдирган.

Юксак иқтидор эгаси бўлган Ҳусайнхон Ниёзий ўзбек мактаблари учун Туркистон вилоятида биринчи бўлиб «Ҳикмат ва кимё» номли дарслик китобини ёзган. Бундан ташқари, «Тупроқ ва ўғит» номли китоб қўлёзмасини нашрга тайёрлаган эканлар.

Ҳасанхон укаси Ҳусайнхон билан жуда аҳил яшашган. Ҳасанхон дадалари ишини давом эттирган бўлса, Ҳусайнхон дунёвий фанларни тараққий эттириш учун астойдил курашган. Иккалалари ҳам танбур, дутор ва ғижжак чалишарди. Ғазаллар ёзиб, дўстларига ўқиб беришарди».

Ҳусайнхон улуғ бобомиз Алишер Навоийнинг 500 йиллиги муносабати билан тузилган комиссия илтимосига биноан, мутафаккирнинг табиий фанларга муносабати ҳақида мақола ҳам тайёрлаган.

Биз яқинда Андижон давлат университетида 44 йилдан буён ўқитувчилик қилиб келаётган ардоқли тарихчи олим Одилхон Ниёзов билан учрашдик. Кўпни кўрган Одилхон ака дадалари Ҳасанхон ва амакилари Ҳусайнхон Ниёзийлар ҳақида босиқлик билан қуйидагиларни сўзладилар:

— Отам ва амаким ўз замонасининг ўқимишли, маданиятли, маърифатли вакиллари эдилар. Маънавият ва истиқлол йўлида кураш олиб борган зиёлиларнинг етакчилари, диний ва дунёвий илмларга эга бўлган, халқ орасида обрўли, камтарин инсон эдилар. 1937-1938 йиллари отам ва халқ профессори унвонига эга бўлган амакимга «халқ душмани» деган тамға босилиб, улар қамоққа олинганлар. Замонанинг даҳшатли гирдоби ана шундай истеъдод соҳибларини ўз қаърига тортиб кетди.

Ойнинг ёруғ дамлари ҳам борлигига минг шукр. Ҳар иккала ака-ука Ҳасанхон ва Ҳусайнхон Ниёзийлар 1960 йили оқландилар. Уларнинг ноёб фазилатлари ҳақида фикрлар айтила бошланди. Лекин «Халқ профессори» бўлган инсонга «Халқ душмани» дея тамға қўйган шўролар тузумини зинҳор оқлаб бўлмайди. Шунинг ўзиёқ бугунги мустақиллигимиз қадри нақадар баланд эканлигининг далилидир.

М.ШОКИРОВ

ТОШКЕНТЛИК "ЖОНСОН" АКА

Мен бу мўъжазгина гавдали, камгап ва камтар йигитни ўттиз йилча аввал театрда биринчи марта кўрганим эсимда. Кейинчалик киностудияда, телевидениеда, турли тадбирлару йиғинларда... Қизиғи шундаки, ҳамма ерда унга "Жонсон" ёки "Жонсон ака" деб мурожаат қилишарди, ва турган гап, бундан ҳайрон бўлардим: "Нега энди Жонсон ака?"

Маълум бўлишича, ўтган асрнинг олтмишинчи йилларида таниқли кинорежиссёр Зоҳид Собитов томноидан "Ўзбекфилм" студиясида "Самолётлар қўнолмади" номли бадиий филм суратга олинадиган бўпти-ю, 16-17 ёшлардаги ўспирин Саидмуродни Жонсон деган ушоққина негр бола ролига таклиф қилишибди.

Нимаям бўладию, филм суратга олинаётган пайтда Саидмурод майдонда йўқ бўлиб қолади. Вақт зиқ! Съёмка кетаяпти! Ҳамма Саидмуродни қидириб қолади, у эса аксига олиб йўқ! Шунда Зоҳид Собитов "Қани анов қора бола? Оти нимайди, Жоними, Жонсонми? Тезроқ топиб келинглар!" дейди жаҳл билан. Ҳамма кулиб юборади. Ўша-ўша унинг иккинчи исми "Жонсон" бўлиб кетган дейишади.

Очиғини айтсам, ўша "Жонсон" — таниқли гримчи-пардозчи рассом Саидмурод Зиёвуддиновни учратиш ва суҳбатлашиш анча қийин кечди. Гоҳ ижодий сафарда, гоҳ студияда, гоҳ ўз ташвишларию муаммолари билан банд... Ниҳоят, ўзим учун ажойиб бир инсон ва санъаткорни кашф этганимни ички бир туйғу билан ҳис қилдим.

... Саидмурод ака табиатан содда, камсуқум ва камгап одам эмасми, тортинади, сигарет тутатган кўйи ўйланиб қолади, ҳижолатомуз кулимсирайди.

— Саидмурод ака, грим санъати, умуман пардозчи-рассомлик касбининг бошқа санъат турларидан фарқи нима деб ўйлайсиз?

— Аслида гримчилик ҳам тасвирий санъатнинг бир турига ўхшаб кетади, — дейди у киши. — Лекин жуда кўп жиҳатлари билан рассомлар ва ҳайкалтарошлар ишидан фарқланади. Аниқроғи, пардозчи-рассом асосан кўз, қош, юз, лаб, соч, соқол ва ҳоказолар билан ишлайди. Бунинг учун эса ундан одам анатомиясини, қадимда "қиёфат ул-башар" дейишганку, одамнинг юз тузилишини яхши билиш талаб этилади. Мўйқалам, қайчи, тароқ, кўзгу, пахта, турли пардоз бўёқлари унинг асосий иш қуролларидир.

— Устозларингиз ҳақида тўхталсангиз?

— Республика Тасвирий санъат коллежи илгари Бенков номидаги билим юртининг пардозчи-рассом бўлимида таҳсил олганман. Жўра Зоиров, Гаспарян сингари грим санъати усталаридан кўп нарса ўрганганман. "Ўзбекфилм" киностудияси ўша пайтларда шу ерга жойлашганди. Ёш бола эдим. Студияда кинога олишаётганини қизиқиб томоша қилардим, ўша атрофда айланиб юраверардим. Биринчи марта 1959 йили "Фурқат" бадиий филмида пардозчи-рассомга ёрдамчи бўлиб иштирок этдим. Шундан кейин болалик ҳаваси мақсадга айланди-қўйди.

— Ўзингиз гримчи-рассом сифатида қатнашган яна қайси филмларни эслай оласиз?

— Қайси бирини айтсам экан? "Маҳаллада дув-дув гап" бадиий филмида гримчи-рассомга ёрдамчи бўлганим эсимда. Кейинчалик, "Наташахоним", "Ганг дарёсининг қизи", "Дилбарим", "Салом, Баҳор!", "Мевазорлик аёл", "Азиз", "Тақдир йўллари" сингари бадиий филмларда гримчилик қилдим. Йўлдош Аъзамов, Али Ҳамроев, Юрий Степчук, Саидботир Аҳмадхўжаев, Эргаш Нормуродов сингари кинорежиссёрлар билан ишладим. Иш юзасидан қарийб ҳамма машҳур актёрларни яқиндан кўрдим, танишдим, улардан кўп нарса ўргандим. Шукур Бурҳонов, Наби Раҳимов, Ғани Аъзамов, Зайнаб Садриева, Аббос Бакиров, Сойиб Хўжаев, Алла Ларионова, Александр Кайдановский, Анатолий Солоницин, Эргаш Каримов, Ҳусан Шарипов, Ўлмас Алихўжаев... бу руйхатни узоқ давом эттириш мумкин.

Кейин Аброр Ҳидоятов номидаги драма театри (ўшанда "Ёш гвардия" театри дейиларди) очилдию, мени бош пардозчи-рассомликка таклиф қилишди. У ерда "Ўн саккиз ёшлигим", "Дуэл", "Биринчи бўса", "Освенцим жаллодлари", "Беш кунлик куёв", "Учинчи орзу" сингари спектаклларни саҳналаштиришда қатнашдим.

— Кейин, яна кино?

— Ҳа, бу сафар "Ўзбектелефилм" студиясига бош гримчи сифатида ишга келдим. "Учрашув", "Шашмақом", "Ҳамро бувининг эртаклари", "Раъно Шарипова куйлайди", "Бухоронинг тўққиз сурати" сингари бадиий ва ҳужжатли филмларни суратга олишда қатнашдим.

— Театр грими билан кино грими ўртасидаги фарқ нимада деб ўйлайсиз?

— Шу саволингизни кутгандим. Биласизми, театрда грим сал "қўполроқ" бўлади. Чунки бу нарса саҳнада кўпинча сезилмайди. Кинода эса "нозик" грим қилинади. Актёрнинг қиёфаси гоҳ яқиндан, гоҳ узоқдан суратга туширилади. Бу пайтда томошабин гримни сезмаслиги керак. Яна бир мураккаб томони, съёмка пайтида гримда тез-тез ўзгаришлар бўлиб туради. Пардозчи-рассомнинг бармоқлари бу шароитга доим тайёр бўлиб туриши керак.

— Грим билан боғлиқ кулгили ҳодисалар ҳам бўлиб турса керак?

— Албатта. Қайси бир филм суратга олинаётган эди. Ҳамма нарса тахт. Бир вақт қарасам, шошилинчда битта сумкам бизни олиб келган машина кетиб қолибди. Нима қилиш керак? Буёқда съёмка бошланиши керак. Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Ражаб Адашевни грим қилишим, унга мўйлов ёпиштиришим керак эди. Хартугур, чўнтагимдан битта мўйлов чиқди, елим бўлса йўқ, машинада кетиб қолган. Кутишга вақт қани? Таваккал дедиму, ўша ерда ўсиб турган дарахт танасидаги елимдан қириб олиб, қоришма тайёрладим ва Ражабга мўйловни елимлаб қўйдим. Буни қарангки, ҳеч ким сезмай қолди. Мен эса суратга олиб бўлишгунча юрагим така-пука бўлиб ўтирдим. Бу ҳангомани эшитишгач, авалига ишонишмади, кейин роса кулишди. Менинг кулишгаям ҳолим йўқ эди. Бунақа воқеалар театрдаям, кинодаям бўлиб туради...

Юқорида, мен "сеҳрли бармоқлар соҳиби" Саидмурод Зиёвуддиновни камгап, камтар одам деганим бежиз эмас. У киши жуда кўп нарсаларни айтмади.

Масалан, ўзи ҳам актёр сифатида қатор филмларда иштирок этганига тўхталмади. Ҳолбуки, у бош ролларни ижро этган "Мевазорлик аёл", "Қўриқчи" сингари филмларни томошабинлар яхши билишади. Қолаверса, "Самолётлар қўнолмади" филмдаги Жонсон, "Водиллик келин"даги Суратчи, "Алишер Навоий" телевизион бадиий филмидаги Мусофир, "Тақдир йўллари" телевизион бадиий филмидаги Йўловчи сингари роллари истеъдодининг иккинчи қиррасига ҳам далил бўлаолади. Ҳозирда эса "Довон" номли янги филмда гримчи-рассом ва Қўшни йигит ролида иштирок этаяпти.

Энди буниси бутунлай бошқа мавзу. Ҳозирча эса ўзимизнинг "Жонсон" ҳақида билганларим шугина холос!

Эркин УСМОНОВ.

ТАБИИЙЛИККА НИМА ЕТСИН

ёки дирижёр таёқчасини нега силкийди?

УЧРАШУВ

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист, кўпгина танловлар соҳиби, доцент Юнус Тўраев 60-70-йиллар ўзбек эстрадасида юз берган кўтарилиш, ривожланишга катта ҳисса қўшган даврнинг машҳур қўшиқчиси Ботир Зокиров қаторида бир қанча қўшиқлари билан эл-юртга танилган санъаткор. Ўша йиллари Ботир Зокиров раҳбарлигида Ўзбекистон эстрада оркестри ташкил топди. Бу оркестр кўплаб муҳташам саройларда унутилмас концертлар берди.

Ўтган йили чолғу ансамблининг ҳисобот концертида бўлгандим. Бу ерда янграган куйлардан ёдимда қолгани, ажойиб композитор Мутал Бурҳонов мусиқаси асосида яратилган «Гул диёрим» қўшиғи бўлди. Ватан ҳақидаги бу қўшиқ аслида янги эмас, яратилганига анча йиллар бўлган. Қўшиқ янграши билан хаёлимда болалик туйғулари жонланди. Ҳақиқий санъат асари ҳеч қачон эскирмайди, қаримайди, ҳамиша навқирон қолаверади. Бу қўшиқни Юнус Тўраев ўша ёшлик йилларидагидай ҳаяжон билан, кўтаринки руҳда ижро этди. Шунда мен асл санъат асари каби ҳақиқий истеъдод ҳам ўлмаслигига имон келтирдим. Фурсат келиб, бу ажойиб қўшиқчи билан суҳбатлашиш насиб этди.

Юнус Тўраев 1936 йили Шарқнинг қадимий ва дунёга донғи кетган шаҳарларидан бири — Бухорода таваллуд топди.

Мусиқий билимни Бухоро мусиқа билим юртида олди. Сўнг ҳарбий хизмат, Украина Республикаси, Одесса ашула ва рақс ансамблида, Николаев шаҳар филармониясида яккахон хонанда бўлиб куйлаш, она юртга қайтиш... Консерваторияда ўқиди, ўзбек эстрада оркестри сафида хизмат қилди... Кейин Тошкент «Мюзик холл»ида бадиий раҳбар бўлди.

У ҳозирда эстрада-цирк коллежида етакчи устоз-ўқитувчи, Ўзбекистон давлат консерваториясида вокал кафедраси ўқитувчиси, доцент.

Юнус Тўраев оиласида тўрт ўғил ва бир қиз вояга етмоқда. Қизи Лола ота изидан кетди. У ҳозирда хушовоз хонанда.

— Юнус ака, замонавий ўзбек эстрадаси, ҳозирги кунда яратилаётган қўшиқларга муносабатингизни билмоқчи эдик.

—Бу саволингизга қисқача «яхши» деб жавоб берса бўлади. Лекин кўп гаплар айтилмаган, профессионал қўшиқчи сифатида дилда нималардир айтилмай қолиб кетган. Ахир, миллий эстрада қўшиғининг эртанги куни, қўшиқчилигимиз ҳақида қандай қилиб қайғурмаслигимиз мумкин?

— Назаримда, ҳозир аксарият қўшиқларимизнинг сўзлари ўзининг асл қимматини йўқотгандай. Айтайлик, муҳаббат ҳақидаги қўшиқни олсак. Ахир, киши ҳадеб «севаман» деб такрорлайверса, ўша одамнинг самимийлигига ишонасизми? Бир куни тасодифан эфирдан бир қўшиқни эшитиб қолдим. Эринмасдан қўшиқнинг ҳар бир мисрасида янграган «севаман» сўзини санаб чиқдим: хонанда бир қўшиқда нақ ўн саккиз марта «севаман», деб ҳайқирар экан. Азизлар, ўн саккиз марта айтилган «севаман»-да шира қоладими, маъно қоладими? Менимча, тилга кўчган сўз юрак тубидан чиқиши, тингловчи қалбидан жой олиши, уни титратиши, йиғлатиши, таъсир қилиши керак. Шуниси кишини ўйлатадики, ибо-ҳаёси билан бутун дунёга намуна бўлган Шарқ аёли ҳам бугунги кунда бемалол ўз ҳис-туйғуларини ошкора ифодаламоқда. Тилда айтиб бўлмайдиган, кўнгил тубида яширин, бировга ошкор қилинмайдиган сўзларни бамайлихотир айта олмоқда. Мен шу ўринда бир таниқли адибимизнинг машҳур иборасини келтирмоқчиман: чин муҳаббат дилда, тилга чиқса ёлғон бўлади. Лекин мана шу кўнгилдаги муҳаббатни айтишнинг, изҳор қилишнинг йўли бор-ку. Сўзларни чиройли, пардалаб, чин ҳаяжон билан айтиш мумкин-ку.

Суратда: Юнус Тўраев (чапдан иккинчи) ҳамкасблари билан.

Қўшиғимиз, миллий эстрада қўшиғимизнинг ҳозирги ва эртанги куни ҳақида гап кетганда, беихтиёр ўйга чўмаман. Балки киши кексайган сари келажак умиди билан эмас, ўтмиш хотиралари билан яшар. Эҳтимол, Пушкин айтмоқчи, ўтгани ҳамиша тотлидир? Шундай бўлса-да, ҳозирги авлодларга сабоқ бўладиган бир ҳақиқатни айтиш мумкин: назаримда, илгари санъатнинг муқаддаслигига шак келтирилмасди. Ҳозир ўзини бастакор деб ҳисоблайдиган ҳаваскор куй ёзади, куйни замонавий электрон чолғу асбобларида аранжировка қилади. Кейин машҳурликка даъвогар, тўртта қўшиғига ер тепиб, ирғишлайдиган мухлисга эга қўшиқчи аллақандай чала бир шоирга бориб, шеър ёзиб беришни илтимос қилади. Ёки шоирни ҳам қидириб ўтирмай, ўзи ёзиб қўя қолади. Нимаси қийин, «Ёндим-куйдим, париваш, бугун нега келмадинг, кўзлари шаҳло» қабилидаги шеърни бирпасда ёзиб ташлайди. Бу шеърда шира у ёқда турсин, шеър ёзишнинг шарти бўлган оддий қофия ҳам бўлмайди.

Ана энди шуни қўшиқ деб аташ мумкинми? Ўзбек мусиқа санъатида ёрқин из қолдирган, яратган асарлари халқ дилидан жой олган композиторлар Мутал Бурҳонов, Шариф Рамазонов, Сайфи Жалиллар, шоирлар Туроб Тўла, Камтарлар билан биргаликда ижод қилганим ҳаётимда катта мактаб бўлган. Мен бу ижодий ҳамкорликдан доимо фахрланаман. Уч киши: композитор, шоир ва қўшиқчи биргаликда ишлаганмиз. Эсимда, бирон-бир сўз мусиқага тушмаса, шоир шу сўзни топиш устида кўп изланган. Композитор ҳам, қўшиқчи ҳам, шоир ҳам асл қўшиқнинг, санъат асарининг дунёга келишига бирдай қайғурган. Ана шундай ҳамкорликда яратилган кўпгина қўшиқлар аллақачон халқ мулкига айланиб улгурган. Мен мана шундай ижодий ҳамкорлик анъанасининг қайта тикланиши тарафдориман.

— Қўшиқчилик санъатида компьютер ва фонограмманинг ўрни ҳақида нима дея оласиз?

— Ҳамма соҳаларда бўлгани сингари мусиқага ҳам давр ўз тамғасини босди. Компьютер-техника тараққиёти санъат соҳасига бир қанча қулайликлар киритди. Бу қулайликлар санъаткорларга катта имкониятлар берди. Лекин ана шу жараён салбий ҳолатларни ҳам келтириб чиқарди. Енгилликлар истеъдодни дангаса қилиб қўйди, машаққатлардан чўчитди, кўпгина шон-шуҳратга даъвогар истеъдодсизлар тўдасининг юзага чиқишига шароит яратди. Шу ўринда бир нарсани айтиш муҳим: табиат софлигини, экологияни сақлаш ҳақидаги шиорлар том маънода санъатга ҳам тегишлидир. Жонли овоздаги ижрони фонограммадан фарқлаш, асл овозни асраш табиат муҳофазаси каби муҳимдир. Масалан, компьютер ёрдамида жонлантирилган куй-қўшиқни олсак. Ахир, дирижёр баланд руҳда куйлаётган қўшиқчига қараб, таёқча силкийди. Чолғучилар эса шунга мос равишда куй ижро этади. Бари табиий кечади. Ана шундай асл қўшиқ табиий ҳамда тингловчи қалбига чуқуррок етиб боради. Албатта, компьютер техникаси яратган бу қулайликларни, ютуқларни инкор этмоқчи ёки унга мутлақо қарши эмасман. Мен фақат меъёр бузилмаслиги тарафдориман. Техника асл санъат машаққатларидан чекинишга сабабчи бўлмаслиги керак.

Мен айни пайтда эстрада халқимизнинг, тилимизнинг, куйимиз, оҳангимизнинг жаҳонга танилишида кўприк бўлади, деб ўйлайман. Мусиқанинг бошқа турлари сингари эстрада ҳам миллий ўзбек санъатининг оламга ёйилишида, шак-шубҳасиз, катта аҳамиятга эга.

Маъсума АҲМЕДОВА суҳбатлашди.

ЯНГИ РУКН: «ЯШАЁТГАН ШЕЪРЛАР»

Ҳаётда ҳар бир одамдан излар қолади. Шоирдан эса унинг излари бўлиб, аввало, шеърлари қолади. Улар шоир умрини яна қанча йилларга узайтиради, бу энди ўша шеърлар инсон қалбининг барҳаёт туйғуларини нақадар теран ифодалаганига боғлиқ.

ХХ аср ўзбек шеърияти фақат миллий адабиётимиздагина эмас, балки дунё адабиётида ҳам яшаб қолишга қодир кўплаб бадиий юксак дурдоналарни берди. (Ўзбек шеъриятини жаҳонда тан олдира олмаётганимизга эса шеъриятимиз заррача айбдор эмас!) Ана шу буюк шеъриятимиз тараққиётига шоир Шавкат Раҳмон ҳам муносиб ҳисса қўшди.

Биз янги — «Яшаётган шеърлар» рукнимизда ўтган шоирларимизнинг XXI асрда ҳам яшаётган шеърларидан намуналар бериб борамиз.

Бугун хассос шоиримиз Шавкат Раҳмон шеърларидан ўқийсиз.

ТАНҚИД ВА АДАБИЁТШУНОСЛИК БЎЛИМИ

Шавкат РАҲМОН

ҲАР БИР РАНГДА ҲАҚИҚАТ БОРДИР...

МУҲАББАТ

Муҳаббат — чиройли капалак,
қўрқаман шўрликни тутгани.
Капалак қувганим ёдимда,
ёдимда йўқ аммо етганим.

Юрагим ранжиган боладай
на эрмак, таскинга қўнади.
Муҳаббат — чиройли капалак,
ҳали ҳам гулларга қўнади.

Ортидан ҳаллослаб чопаман,
хижолат бўламан ғўрликдан —
қанчалик югурмай, барибир,
орқада қолардим шўрликдан.

***

Ичар қуёш нурларин жувон,
кўйлагини, сийнасин ечар —
потирлайди яйраб шамолда
икки тутқун оппоқ мусича.

Ичар қуёш нурларин жувон,
настариндай жисми қорайди.
Қариб қолган қуёш найзадан
бир дақиқа ёмон қарайди.

Денгиз ўпар жувон оёғин,
шамол ўйнар қумрол сочини,
ҳувиллаган соҳилда танҳо
жувон ётар гулдай очилиб.

Бу атрофда бирор шоир йўқ.
Жувон мангу ётар бу ерда,
мангу ётар осмонга қараб,
унутилган, ажойиб шеърдай.

АВЖ

Мен, шубҳасиз, парчаланаман, —
шундай тугар буюк хизматим.
Кимга кўзим, кимга пешонам,
кимга тегар қизиқ қисматим.

Ғалаёнга тўла вужуддан
охир дунё бўладир халос.
Ер остига кириб кетарман
барча мўмин бандаларга хос...

Бироқ ерда мангу яшайдир
кўҳна юзим, ўйчан кўзларим, —
демак, ўлмас бу дунёда ҳеч
Худо берган эзгу сўзларим.

Улар янграб тинмай айланар
разолатнинг теварагида.
Мен-чи, мангу кулиб ётарман
қулоқ солиб ернинг тагида.

***

Ой гуллади. Осмон тоқига
юлдузларни кимдир қоқади.
Ўзанларда сокин тўлғаниб
тағин қуюқ кундуз оқади.

Осмонларда ўтлаган булут
подасини шамоллар ҳайдар.
Суронлардан ҳориган дала
ибтидоий жимликка қайтар.

Юрак сокин қарар атрофга,
синдирмайди энди қафасин.
Фақат сезар поёнсизликда
ўлаётган кузнинг нафасин.

Ҳувиллаган сариқ водийда
қариган куз ётади беҳол —
кўзларига осмонни жойлаб,
ўлса бўлар энди бемалол...

ХОТИМА

Хотиржамлик,
вазминлик керак
чизган маҳал олам тасвирин,
ҳар бир рангда ҳақиқат бордир,
ҳар чизиқда сирлар яширин.

Худо яшар
ҳар бир гиёҳда,
ҳар дарахтда бордир диёнат.
Айирмагин ранглардан рангни,
сен рангларга қилма хиёнат.

Дунё қизил,
дунё сариқ деб,
бекор бизга беришган сабоқ.
Дунё азал рангиндир ва биз
ўйлагандан кўра рангинроқ.

Чиза олсанг
рангин дунёни,
рангин бўлса, қуёши, ойи;
сендан буюк мусаввир бўлмас,
бўлмас сендан буюкроқ шоир.

ВАТАН ФАСЛЛАРИ

Қадим, эркас сойлардан оқиб келар гул иси,
Олма гулининг иси, зардоли гулин иси.
Юлдузларим, ойлардан қалқиб келар гул иси,
Жийда гулининг иси, қароли гулин иси.
Гуллар атрин таратган тоғимсан, Ватан, ўзинг,
Кўнгиллар қулфин очган боғимсан, Ватан, ўзинг!

Тонглар эрта отади, мастона булбул куйи,
Осмон бирам ёйилган, тунлар билан чарақлар.
Арғумоқларни кўмар буғдойзорларнинг бўйи,
Ўзбек далаларида тилло жавзо ярақлар.
Ризқ-рўзим бутун доим, қароғим, Ватан, ўзинг,
Кўкдаги бир қучоқ ой — чароғим, Ватан, ўзинг!

Ипак мезонлар учар, юрсанг юзга илашар,
Соғинтирди кўп узоқ кузнинг намхуш ҳавоси.
Болалар бир-бирига қилишар янтоқ ҳашар,
Пахта пайкалларида бобосию момоси.
Насибаси ҳалолим — тупроғим, Ватан, ўзинг,
Меҳнатлари жаннатли — оппоғим, Ватан, ўзинг!

Чўққиларни қор босди, кўрдим олис-олисдан,
Юрагим ҳапқиради, қиш эрур севган фаслим.
Қани, сиз, ҳей жўралар, олинг майиз, қанд-қурсдан,
Юксакликлардан кўринг бу Ватан бўйи-бастин!
Дилим, тилим, қўлимда яроғим, Ватан, ўзинг,
Она юрт, ота макон — байроғим, Ватан, ўзинг!

Азим СУЮН

ҲИКОЯ

Абдуқаюм ЙЎЛДОШ

"КАТТА ОДАМ"НИНГ КИЧКИНА ТАНИШИ

Ҳар доимгидай, ғалабанинг эгаси кўп бўлди.

Дўстовуллик Эшимқул калнинг тўнғич ўғли шаҳарда ка-атта амалдор бўлгани хушхабари қишлоққа етиб келар-келмас, Холиқулнинг болалигида тиришқоқ бўлганини билганлару ҳов ўша замонлар, яъни болакай қишлоқ мактабида ўқиб юрган чоғларидаёқ уни тўғри йўлга солган, бугунги мартабага эришишига ҳисса қўшган, наинки камтарингина ҳисса қўшган, балки асосий сабабчи ҳайбаракаллачилар жуда кўплиги аён бўлди-қолди.

Айниқса, мактаб директори Азимбой жўшди:

— Мен билардим! — деди домла кўрсаткич бармоғини бигиз қилганча оғзидан кўпик сачратиб. — Мен билардим, келажакда Холиқул... Холибойнинг катта одам бўлиб кетишини! Шунинг учун мактабда унга эътибор берардим, алоҳида ғамхўрлик кўрсатардим... Ҳа, мен билардим...

Даврада ўтирган Содиқ ҳисобчи эшимчага қўшимча бўлди:

— Бўладиган бола бошидан маълум. Холиқул... э, Холибой бизнинг қўшнимиз эди, кўзи чақнаб турарди, шундай кўз ўнгимда катта бўлди. Мен ўзим болалигидан эринмай унинг тарбияси билан шуғулландим, одам бўл, дедим, ўқи, дедим...

Хуллас, Холиқулни зарур китоблар билан таъминлаб турган кутубхоначи ҳам қолмади, уни шаҳарга олиб борган ҳайдовчи ҳам қолмади... ва аён бўлдики, бугун кўксига ураётганларнинг ҳаммаси мактабда эски кийимларга ўраниб юрадиган жимитдайгина Холиқулда фавқулодда истеъдод учқунларини вақтида, эҳтимолки, вақтидан бурун илғаб олишган ва бу учқуннинг аланга олишига ўз ҳиссасини қўшишган экан.

Бундай туяга миниб, узоқни кўрадиган оқиллар сафида мактабда ўттиз беш йил математика фанидан дарс бериб, охирги икки йилда ичкиликка ружу қўйган, сўнг винохўрликни бир амаллаб ташлаб, ўтган йили эсон-омон нафақага чиқиб олган Михлибой ака ҳам пайдо бўлди.

Дастлаб, муждани эшитган маҳал уйда, арзимаган бир қоп буғдойни дея ўзаро қирпичоқ бўлаётган кап-катта, ҳаттоки оилали, бола-чақали фарзандлари орасига тушишга уринаётган Михлибой ака жанжаллашаётганлар эътибори чалғиганидан мамнун ҳолда, балки уларни янада чалғитмоқ қасдидами, атай бепарво оҳангда гапиришга уринди. Зеро, муаллим ичкиликка берилиб ўтказган икки йили давомида уйда обрў-эътиборини анча йўқотиб қўйган ва энди аввалги мавқеига эришолмай ҳалак эди.

— Ҳа, Холиқулми? Уни ўзим одам қилганман.

Бир-бирларига чақчайиб қараб турган фарзандлар ногоҳ ўртада муштдайгина бўлиб, айбдор одамдай елкаларини қисиб олганча бужмайиб турган падар томон қарашди.

Ота бундан мамнун бўлди чоғи, беписандликка зўр берди:

— Юрарди бурнини оқизиб. Одам бўл, деб роса қулоғини чўзганман. Неча марта дарсдан чиқариб юборганман. Кўзида ёши, мўлтираб келиб турарди. Кечирим сўрарди. Уришиб-уришиб, кейин дарсга киритардим. Институтга ўзим тайёрлаганман. Киргандан кейин келиб раҳмат айтиб кетган. «Бир умр унутмайман», деган...

Михлибой ака гапни опқочар, фарзандлари ўзига қизиқиб қарай бошлашганини сезган сайин ўзини тутолмай, тўқимага баттар зўр берарди. Зеро, асосий гап тўғри эди, яъни ҳақиқатан ҳам Михлибой ака кўп қатори Холиқулни ҳам ўқитган. Бунинг учун маош олган. Эҳтимол, жаҳли чиққан пайтлари дарсдан ҳайдаб солса солгандир, буни аниқ эслолмайди. Фақат... юрагини жизиллатиб ўтиб кетган хотира шу эдики, бир гал, дарс тайёрламай келганда, ўнинчи синфда ўқиётган, кап-катта йигитча бўлиб қолган Холиқулни:

— Сен одам бўлмайсан, бола! Отангга ўхшаб умринг бировларнинг қўйини боқиб ўтади! — деб сўкканди.

Бу ёқимсиз ҳодиса муаллимнинг ёдида қолгани сабаби шунда эдики, ўшанда, дарҳақиқат, чўпоннинг ўғли Холиқул жуда изза бўлган ва синфдан йиғлаб чиқиб кетган эди.

Михлибой ака ўша воқеага сал бошқача тус беришга уринди: «Шундай қаттиқ турмаганимда одам бўлиши қийин эди, юрарди чўпон таёғини елкасига солиб... Демак, тўғри қилганман...»

Ана шу далда таъсирида бўлса керак, собиқ ўқитувчи мақтанишни ҳаддидан ошириб юборди.

— Институтда ўқиб юрганидаям уч-тўрт марта келиб раҳмат айтиб кетган. Янги ишга кирган пайтларидаям бир-икки марта кўришиб эдик, кейин ишларга чалғидими ё вақти камми...

Ҳамқишлоғи Холибойнинг катта одам бўлиб кетгани хабарини олиб келган Тиркаш почтачи ҳам муаллимга ҳурмат билан термулганча:

— Ҳа, давлатнинг иши, вақти кам-да, бўлмаса-ку... — деди.

Бу пишанг ўзига жуда ёқиб кетган Михлибой ака сарғайиб кетган ингичка мўйловини силаб, мамнун бўлиб ишшайди:

— Бўлмаса-ку...

Шу билан бир қоп буғдой жанжали ўз-ўзидан барҳам топди. Фарзандлар шу-ундай катта амалга ўтирган одамни ўқитган, хусусан, уни одам қилган ўқитувчининг олдида тўрт пуд ғалла дея ёқа буғишишни ўзларига эп кўришмади шекилли...

Кутилмаганда оилада Михлибой аканинг обрўйи кўтарилиб кетди. Фарзандлари энди унинг олдида овоз кўтариб гапирмайди. Улар орасидаги барча низолар пичирлаб, шивирлаб дўқ уришлару бир-бирига мушт дўлайтиришлар орқали ҳал этиларди.

Бундан кекса муаллимнинг боши осмонда эди. У оғзининг танобн қочганча қўлини орқасига қилиб ҳовлида у ёқдан-бу ёққа гердайиб юраркан, ҳатто ёдида қолган қўшиқларни хиргойи қилишдан ўзини тийиб туролмасди.

Шундай кунларнинг бирида падар ёнига тўнғич ўғил Исроил яқинлашди.

— Ота, кеча телевизорда Холибой акани кўрдик. Жуда басавлат одам бўлиб кетибди, — дея бошлади гапини ўғил.

— Ҳа, энди, ўзи олдиндан ҳам илиги тўқ эди-да, — деди ота сир бой бермай.

Исроил энсасини қашлади.

— Бир маслаҳат бор эди, ота.

Михлибой ака ҳушёр тортди. Зеро, пенсияга чиққач, фарзандлар у билан деярли маслаҳатлашмай қўйишганди.

— Хўш? — дея ўғлига саволомуз қаради Михлибой ака.

— Бир-икки жойда сизнинг... Холибой ака билан яқин эканлигингизни айтувдим... Ҳамма ҳайрон қолди. «Шундай танишларинг бўлиб, шуйтиб юрибсизларми?» дейишди.

Михлибой ака тушунмади.

— Қандай юрибмиз экан?

— Анави... орқасида ҳеч кими йўқ одамларга ўхшаб-да... Холибой ака... керак бўлса бир оғиз гапи... ёки бир телефони билан катта-катта ишларни тўғрилаб юбораркан. Шунга... илтимос қилсангиз... сизга йўқ демайди-ку... бундай бир сўм ойлиги йўқ ишда эзилиб юравермай, бундай бир одамга ўхшаб ишлай... заправкагами, солиққами ишга кирсам девдим... Исмоил арендага бир «Дамас» гаплашиб берсин деяпти...

Михлибой аканинг ичидан қиринди ўтди, аммо сир бой бергиси келмади.

— Қандай бўларкан, ўзи яқинда ишга ўтган бўлса...

Ўғил қўл силтади:

— Э, у кишига нима, бир оғиз гапи, бир телефони... Эл қатори хизматини қиламиз... фақат сал кейинроқ... уч-тўрт сўм топгандан кейин...

Михлибой ака ўғилларининг бундай меҳрибон бўлиб қолганлигининг сабабини илғагандай бўлди.

— Сал ўйлаб кўрай-чи, — деди у киши вақтдан ютиш учун.

Аммо Исроил бўш келмади:

— Ўйлаб ўтирасизми, ота. Ўзингизнинг шогирдингиз бўлса. Ўзи «Устоз, бизга нима хизмат бор?» деб турган бўлса. Фойдаланиб қолинг-да. Бизни ўйламасангиз, ана, невараларингизни ўйланг...

Михлибой ака шунча ўйланди, аммо катта амалдор Холиқулнинг «Устоз, бизга нима хизмат бор?» деб турганини эслолмади. Шундай бўлса-да, ўзининг обрўсини ўзи тўккиси келмай:

— Бир ўйлаб кўрай эмаса, — деб қутулди.

Михлибой ака яна бир ҳафтача фарзандлар ардоғида бўлди. Бироқ бу меҳрибон зотлар сафига баъзи қариндош-уруғлару таниш-билишларнинг ҳам қўшила бориши кекса ўқитувчининг кўнглини ғаш қилди. Зеро, оғзи бўшроқ Исроил баъзи давраларда ичиб олиб:

— Бизди пахан зўр. Холибой акадай одамди одам қиған! Бир оғиз гапи билан любой проблемани ҳал қилиб ташлайди! — деб алжиб юрганини орқаваратдан эшитган эди.

Бир ҳафтадан сўнг ўғиллар ғингший бошлашди:

— Шунча қийинми энди... шундай бориб... Ўзи «Бизга нима хизмат?» деб турган бўлса...

Норозиликнинг бу тарзда ғўнғиллаб-тўнғиллаб ифода этилишига яна ўша неҳе умидлару орзулар билан бу хонадонга танда қўйиб олган таниш-билишлару хеш-уруғларнинг асабий тарзда пишқиришлари қўшиларди...

Охири чидай олмаган ота:

— Йўлга бир сўмим бўлмаса, битимни сотиб бораманми! — деб қутулди.

Бу важ асосли эди. Аммо Михлибой ака ишончли деб ўйлаган зирҳли қалқони уч кунга зўрға чидаш берди, холос...

Энди барча катта-кичик давралар тўри эгасига айланган Эшимқул кал... э, Эшимқул ака кутилмаганда келаси ҳафта амалдор ўғли тўнғич қизини чиқараётганини эълон қилиб қолди. Шунга отасига хизматидаги ходимларнинг биттасини юборибди, фалон куни қишлоқдошларни йиғиб келаверсин, тўй ресторанда бўлади, дебди. Бу эълон айтилган заҳоти негадир кўпчилик бир овоздан тўйнинг ресторанда ўтказилиши нақадар ажойиб, замон талабига мос эканлигини айтишга шошди...

Хуллас, шаҳарга, тўйга борадиганлар рўйхати тузила бошланди. Бу масъулиятли ишга қишлоқ оқсоқоллари бош-қош бўлишди.

Ниҳоят, иккита «Дамас»га сиғадиган ўн икки кишининг исм-шарифи расман тасдиқланди.

Михлибой ака «Ишқилиб, мени ёзишмасин-да», деб юрагини ҳовучлаб турганди, аксига олиб, уни унутишмабди.

Буни эшитган тўнғич ўғил отасининг олдига ҳовлиқиб кириб келди:

— Энди бормасангиз бўлмайди, ота. Холибой акаям хафа бўлади, устозим келмабди деб.

Дарҳақиқат, боришдан ўзга илож қолмаганди.

Исроил кўп нарсани тушунадиган киши сифатида отасига ақл ўргата бошлади:

— Амалдор одам тўй қилмайди, ота, тўёна йиғади. Холибой акаям пишиққинага ўхшайди, тепага кўтарилганида берганини қайтариб олмоқчига ўхшайди. Сизам тўёнани тузукроқ беринг, қариндош-уруғларга айтдим, топганини йиғиб беришади. Илтимосни ана ундан кейин айтинг. «Болалар хизмат қилади яна», деб қўшиб қўйинг. Шунда шогирдингизнинг ҳам кўнгли хотиржам бўлади, хизматниям оғринмасдан қилади.

— Тўёна? — деди ота саволомуз.

Ўғил минг қўйли бойдай бепарво қўл силтади.

— Бу томонини ўйламанг... Сиз у томоннинг ғамини енг...

Михлибой муаллимнинг «ўзи одам қилган» шогирди, бугун каттакон амалдорга айланган Холибойникига тўйга бораётганини эшитган таниш-билишлар, хеш-уруғлар топганини олиб келаверишди. Фақат... фақат уларнинг ҳар бирининг «кичкинагина» илтимоси бўларди: кимнидир ишга жойлаштириш керак, кимнидир ишдан олиш керак, кимга трактор, кимга ер, кимга тегирмон... Айниқса, иккита беш юз сўмлик кўтариб келган етмиш яшар Олима момонинг илтимоси қатъий бўлди:

— Холибойга айт, менинг иккала неварамни мелисага ишга жойлаб қўйсин! Унга нима, бир оғиз гапи...

Илтимослар шу қадар кўп эдики, охири Михлибой ака уларни чалкаштириб юбора бошлади. Шунда оқил тўнғич ўғилнинг маслаҳати билан алоҳида бир дафтарча тутилди ва барча буюртмалар унга қайд этила борди.

Михлибой ака тўёнага аталган пул ёки совға-саломни олар, илтимосчининг талабини дафтарчага тиркар, айни пайтда юраги дук-дук урган ҳолда бошини кўтармасдан ўтираверар, нимагадир келгувчиларнинг кўзига тик қарашга чўчирди.

Михлибой ака йўл бўйи режа тузиб келди.

Режа унчалик ёмон эмас эди. Тугунчадаги ўттиз минг сўмча пулни, иккита чопонни беради-да, Холибойни чеккароққа чақириб:

— Қани, бир гаплашиб олайлик, ука, — дейди.

Табиийки, Холиқул:

— Биздан нима хизмат, устоз? — дейди.

Шунда муаллим ўзининг собиқ ўқувчисига ўғлининг илтимосини шипшитиб қўядию, қолган илтимослар рўйхатини беради-да, шу билан қутулади-қўяди. Уларни бажарадими-бажармайдими — Холиқулнинг иши. Муаллимнинг вазифаси — топшириш, холос...

Бутун кечаси йўл юришди. Шаҳарда тўй наҳорда бўларкан. Эшимқул кал қўлидан қўймаётган зарҳал ҳарфли таклифномада ҳам «наҳорги ошга» деб ёзилган эди.

Тўймисан тўй экан-да ўзиям! Бунақанги маҳобатни, бунақанги тўкин дастурхонни умрларида кўрмаган вакиллар ҳазилакамига довдирашмади. Ҳатто Эшимқул кал ҳам қалтираб қолди.

Ресторан деганлари қишлоқдаги мактабнинг стадионига ўхшаган катта жой экан. Яна қанақа жой денг. Шифтида алламбало катта, ўзиям камида мингта чироғи бор қандил. Нақшинкор деворлар кўзни қамаштиргудай ялтирайди. Бутун залга, ҳа, бутун залга қип-қизил, чўғдек ёниб турган гиламлар тўшалган. Қишлоқда бундай гиламни деворга илиб қўйишга кўзи қиймайди одамнинг. Шу гилам устидан оёқ кийимини ечмай ўтавериш керак экан. Ана шунда камида беш юзта одамга мўлжаллаб тузалган очилдастурхонга дуч келасиз. Э, нималар йўқ эди бу ерда! Олма-узумдан тортиб майизгача, шоколаду печеньедан тортиб таъми ўзимизнинг ҳандалакни эслатадиган банан деган алламбало!

Ҳамқишлоқлари қатори тугунча кўтариб олган Михлибой ака ҳам уялиб-қимтиниб кўрсатилган столга ўтирди. Тўрда артистлар мақомни айтиб ётишибди. Михлибой ака шунча аланглади, аммо Холибойга кўзи тушмади. Боя дарвоза ёнида қўлини кўксига қўйиб турганлар сафида кўрингандай бўлувди-я. Вақт эса ўтиб борарди. Бунинг устига дарҳол ош тортилди.

Михлибой аканинг томоғидан овқат ўтмади. У ошдан кейин қайтиб кетишлари эҳтимоли борлигидан хабардор эди. Михлибой ака бир нарсага ишонди: у ҳеч қачон собиқ ўқувчиси ёнига бориб, бетакаллуф оҳангда «Гаплашиб олайлик, ука», ҳатто «ака» ҳам деёлмайди.

Михлибой ака аста сирғалиб даврадан чиқди ва чиқиш эшиги томон юрди. Шу заҳоти хизматдаги уч-тўртта сертакаллуф йигит унинг ҳузурига отилиб келишди:

— Хизмат, ака?

Муаллим беихтиёр илжайиб қўяркан:

— Мен ҳозир, — деб ғўлдиради.

Капалакнусха бўйинбоғ таққан йигитча тавозе билан ўнг томонга ишора қилди:

— Эшикдан чиққанингиздан ўнг томондагиси эркакларники...

Михлибой ака қизариб-бўзариб:

— Хўп, хўп, — деганча ташқарига ошиқди.

Муаллим энди икки қадам юрганини билади, капалакнусха бўйинбоғ таққан бошқа йигитча қошида пайдо бўлди ва сал эгилинқираб, деярли шивирлаб сўради:

— Агар кўнглингиз тусаётган бўлса, анавидан ҳам бор, ака. Хоҳласангиз чойнакда олиб келиб бераман...

Буни эшитиб баттар довдираб қолган муаллим бир амаллаб:

— Йўғ-э, йўғ-э, — деганча олдинга интилди.

Бу йигитларнинг одобини қаранг! Оддий бир муаллимга худди министрга муомала қилгандай муносабатда бўлишаяпти-я... Ҳа, шаҳар — шаҳар-да...

Муаллим одам гавжум йўлаклардан зипиллаб ўтиб, дарвозага яқинлашган маҳал секинлади. Ҳа, мана, икки тарафда қатор туриб олган йигирматача одам, бари бирдай қўлларини кўксиларига қўйганларича, келаётганларга:

— Хуш кўрдик, акалар ... Хуш келибсиз, акалар... Марҳамат, акалар... — деб туришибди.

Михлибой ака Холиқулни узоқдан таниди. Дарҳақиқат, анча тўлишибди, чакка сочлари сал оқарибди. Чиндан ҳам басавлат амалдорга айланибди. Кийган кийимиям ўзига қуйиб қўйгандай ярашган. Туфлиси ялтираб турибди.

Михлибой ака Холиқулга қарши тарафда қўлини кўксига қўйиб турганлар сафининг чеккасидан жой олди.

Муаллим собиқ ўқувчисини беш-ўн дақиқа кузатиб тураркан, ногоҳ юраги увишиб кетганини ҳис қилди ва беихтиёр ўғлининг сўзларини эслади: "Амалдор тўй қилмайди, тўёна йиғади..."

Зеро, Холиқул тўёна йиғмоқдайди.

Фақат... қишлоқдаги тўйга ўхшаб дафтар-қалам ушлаган тўёна йиғувчи йўқ эди. Келгувчиларнинг аксарияти Холиқул билан қучоқлашиб кўришар, тўй билан қутлар ва қўл бериб кўришган киши бўлиб тўй эгасининг кафтига... бир нарса қистириб кетишарди.

Холиқул буни жуда оддий тарзда, худди шундай бўлиши керакдек хотиржамлик билан қабул қилар, тўёналарни ҳам енгил ҳаракат билан костюми ёки шимининг чўнтагига солиб қўярди.

Михлибой ака одамлар сафи ортидан илгари юрди ва кўзларини катта-катта очган кўйи яна беш дақиқача тўй эгасини диққат билан кузатиб турди. Шу пайт унинг ёнида турган одам эгилиб, шеригига шивирлади:

— Ҳаммаси юзталик. Ҳаммаси тўғри... Қанча бўлдийкан?

Унинг шериги ҳам сал эгилинқираб жавоб қайтарди:

— Олти минга бориб қолди. Яна мингталар келар...

Михлибой муаллимнинг боши айланиб кетди.

Олти минг-а. Яна «кўк»идан...

У эса ўттиз минг сўм, иккита юпқа чопон бериб, эвазига ўттизта илтимосни бажартирмоқчи...

Михлибой муаллим шу лаҳзадагина қаттиқ янглишганини тушунди. Аммо ортга чекинишга ҳам йўл йўқ эди. Майли, шундай борсада: «Холибойжон, жон ака, ёрдам беринг», деб айтса-чи... Ахир, бу ерда катта-кичик бир-бирини «ака» деб чақираркан-ку.

Муаллим чўнтагидаги пулни маҳкам қисмлаганча Холиқул томон юрмоқчи бўлган чоғида тўёнага деб берилган иккита чопон столда қолганини эслади. Нима қилсин? Обкелиб, Холиқулнинг устига ёпсамикан? Шу баҳонада унинг эътиборини ўзига қаратган бўларди. Ана ўшанда, бир амаллаб илтимослар рўйхати ёзилган қоғозни ҳам бериб юборган бўларди... Муаллим рўйхатни берса бас эди, елкасидан тоғ ағдариларди, илтимосчиларнинг олдида бемалол, соф виждон билан:

— Айтганларингизни етказдим, — дея оларди.

Қолгани Холиқулнинг ўзига ҳавола.

Шу пайт қайдадир булбул сайрагандай бўлди ва Холиқул чўнтагидан жимитдай телефон аппаратини олиб қулоғига тутди-да:

— Эшимов эшитади, — деди.

У ёқдан нимадир дейишди чоғи, Холиқул жиддият ила:

— Ҳозир етиб бораман, — деди ва ёнида қўл қовуштириб турган йигитга қараб бош ирғади.

Йигит зипиллаб пастга тушиб кетди. Шуни кутиб тургандай дарвоза ёнига қоп-қора, узун машина келиб тўхтади. Холиқул шу томонга юра бошлади.

Михлибой муаллим ҳаммаси тугаётганини ҳис қилди. Холиқул кетиб бормоқдайди. Қайтиб келадими, келмайдими — Худо билади. У ёқда эса муаллимни фарзандлари, яна камида ўттизта илтимосчи сарғайиб кутиб туришибди. Гўштини хомталаш қилади улар!

Муаллим пастга отилди. Зиналардан чопиб тушаркан, ўз гавдасини ўзи тутиб туролмасдан шиддат билан бориб қора машинанинг орқа эшигига урилди ва жон аччиғида эшикни очиб, ичкарига кириб олмоқчи бўлди. Муаллимнинг режаси бу сафар ҳам ўта жўн эди: орқа ўриндиққа жойлашиб олади-да, то иш жойига етиб боргунга қадар Холиқулга қишлоқ янгиликларини гапириб кетади, орада тўёнани ва илтимосномани ҳам топширишни уддалайди.

Бироқ нечукдир ранги қувдай ўчиб кетган бояги йигит жон алпозда муаллимни қучоқлаб олганча нарига суриб кетди. Шу пайт Михлибой муаллим Холиқулнинг:

— Ким экан у? — деб сўраганини эшитди ва бир амаллаб бошини шу томонга бурди.

Холиқул муаллимга диққат билан тикилди.

— Бу менман, Холижон... жон ака... — деди Михлибой ака ёлвориб. — Сени ўқитганман. Мактабда. Михлибой муаллимман.

Холиқул ниманидир эслаётгандай бир зум ўйланиб қолди. Кейин ёнида қўл қовуштириб турган йигитчага ўгирилди:

— Домлага бир лаган ош беринг...

Шу сўзларни айтгач, Холиқул ҳорғин қиёфада бошқа бир йигит тавозе ила эшигини очиб турган машинага ўтирди. Машина ўрнидан қўзғалди...

Муаллим шу куни ҳамқишлоқлари билан ортга қайтмади...

ЁЗ ҚУЁШНИ УЙҒОТДИ

«ДЎРМОНДА ЁЗ» туркумидан

Кўчқор НОРҚОБИЛ

БУЛБУЛ

Сокин кеча. Дўрмон боғида...
Юлдузларга етар чўзсам қўл.
Бунча куйиб бир гул доғида
Тонгга қадар сайради булбул.

Кўкка боқиб ётдим сўрида,
Майсаларнинг сирли шивири...
Тиниқ эди кўзим нуридан,
Юлдузларнинг жимир-жимири...

Ухлолмадим тонгтача сира,
Қай оташга ташладим ўзни?!
Субҳ чоғи юлдузлар хира
Тортганда ҳам ўйлардим Сизни...

Кўтаради заминни майса,
Илдизига туташса кўнгил.
Тонгга қадар сайроғинг тинса,
Ёриларди юрагим, булбул!

ШОИР

Шавкат РАҲМОНга

Вақтга қарши курашаман мен,
Тўхтатаман уни бир лаҳза.
Ечилади кўксимда тугун,
Мағлуб вақтнинг кўзига боқсам.

Тоқатим йўқ,
Ёзнинг сўрони
Ҳаётимни қилса чирпирак.
Ёлғон эрур тирик юрганим,
Борлигинг ҳам ёлғондир, юрак.

Юз йил нима,
Минг йил нимадир...
Келдим. Кетдим — хайр ҳаётга!
Ёз, Сен гувоҳ
Умримни ахир
Қолдирдим-ку абадиятга...

ЁЛҒИЗЛИК

Ёз, қийналиб кетдинг. Бечора,
Куй, ўкинма. Умидингни уз.
Эримайди. Излама чора.
Юрагимда чўкиб ётган муз.

Севги қуши учди — ўкиндим,
У сайрайди қайси дарчада?
Елкамдаги тақдир юкини
Кўтаролмай қолдим. Чарчадим...

Бепарвоман,
Минг бора оҳ ур...
Ёз, ёқмоққа қанча режа туз...
Ишонавер, ўлганман, ахир
Юрагимда эримайди муз...

Ҳовучимда эҳтирос кули —
Тўзғитмоққа етмас мажолим.
Гулханингдан ўтсада йўлим
Тошга дўниб боради жоним.

Қандай ёнай...
Энди бари кеч.
Кимнинг ёди чўкди ичимда...
Ёлғизлигим англайсанми ҳеч,
Ёз, мен ўлдим. Айтма ҳеч кимга!

ЛАҲЗА

Ёз қуёшни уйғотди,
Тун зулмати қолди танг.
Фалак бир силтаб отди
Заминга қулади тонг.

Уйқуси учган шамол
Йўлда гангиб йиқилди.
Тар олмалар бемажол
Боғлар ичра тўкилди.

Тинар борлиқнинг саси,
Оловга айланди кўк.
Қайтаяпти нафаси
Шўрлик ёзнинг ҳоли йўқ.

Ўзини урар осмон,
Тоғларнинг қоясига.
Дарахтлар сақлайди жон
Оллоҳнинг соясида.

Бир қултум сувда ҳаёт
Титраб турар бу палла.
Дунёга солади от —
Бостириб кирди Чилла...

ЧАЙЛА

Чайла. Бир пиёла яхна чой. Қиём...
Тилимланган тарвуз ҳамда бурда нон...
Хотиржам мизғийди бобомиз гўё
Жаҳонни қўлида ўйнаттан Султон.

Офтоб ҳам оғриниб оғар... Пешинни
Полизда сув тараб қаршилайди чол.
Фалакка ўт қўйган Жавзо қўшини
Оёғи остида йиқилар беҳол.

Тун чўкди. Чайлада чарчоғин ёзди,
Шамол қилт этмоққа топмас ҳафсала.
Кўкка учмоқ истар кўтариб ёзни
Ариқларга боғлаб қўйилган дала.

ҲОЛАТ

Бир кун қулар ичимдаги тоғ,
Дарёларим келар топиниб.
Ҳозирча ёз. Сукутда чорбоғ —
Ухлаяпти тунни ёпиниб.

Юрагимда инграқли бир сас —
Чўкиб ётар кўнглимда хитоб.
Елкаларим оларди нафас
Мен ўзимни қилолсам китоб.

Ҳозирча ёз. Сокинлик инди —
Тунни бедор этмоқ осонми?
Қандай ташлаб юборай энди
Икки қўлим тутган Осмонни?!

САМИРАНДА ИСЁНИ

КИТОБИНГИЗНИ ЎҚИДИМ

Ёзувчи Саломат Вафо ўзининг «Тилсим салтанати» деб номланган биринчи романи (Т., «Шарқ», 2004) учун мавзуни жуда узоқ ўтмишдан танлабди. Романнинг сўнгги воқеалари Искандар Зулқарнайн бошлиқ юнон лашкари Амударёни кечиб ўтиб, Қизилқум саҳросига қадам қўйган вақтда, яъни янги эрадан аввалги 329 йили содир бўлади. Роман амазонкалар деб аталувчи жангчи қизлар ҳаётидан олинган ғаройиб ва нотаниш бир тафсилот билан бошланади: «Хира ёруғликда кўкрак оқариб, ялтираб кўзга ташланар, қўрғоннинг нимқоронғилигида на девор минораларига терилган, қорайиб турган уй анжомлари, на устунлар, на қиз юзи, қўли, оёғи, бадани кўзга ташланар, бир қарашда унинг ўзи бутун қоронғилик чўккан саҳнда якка кўкракдан иборатга ўхшарди».

Демак, романнинг дастлабки бобиданоқ амазонкалар китобхон кўз ўнгида ғайритабиий бир қиёфада, яъни якка кўкракли қизлар кўринишида намоён бўладилар. Чиндан, амазонкалар сардори Самиранда Йилдирим ҳам, Хоразм яқинидаги Савромат салтанати гўзалларидан бўлган Йўлсултон Будун ҳам, бир вақтлар Юнонистондан келиб қолган Сафо Бургутли ҳам отда чопар эканлар, якка кўкраклари солланиб, иккинчиси шалвираб туриши китобхонда ғалати тасаввур уйғотади. Адиба 3-бобда Савромат салтанати маликаси Фалестрия, меҳмонлар ва халқ катта майдонга йиғилганини кўрсатгандан кейин ёш амазонка қизларнинг бир кўкраги куйдирилишини мана бундай тасвирлайди: «Жодучи чўғдай қизарган темирни ёшига ярашмаган чаққонлик билан биринчи қизнинг ўнг кўкрагига босиб олди. Темир «жазиллаб» нозик терига ёпишди. Қиз бир қалқиб, атрофга куйган эт иси таралди. Ўтов арава ёнида турган меҳмонлар ҳайратдан қотиб қолди».

Таъкидлаш жоизки, бир кўкраклилик Саломат Вафо ўйлаб топган унсур бўлмай, у қадимда амазон қизларининг бошқалардан фарқланиб турувчи тамғаси ҳисобланганини кўплаб тарихий китобларда ёзиб қолдирилган. Адиба ўша маълумотларни бадиий тасвирлаш йўлидан борган. Бирин-кетин олти қизнинг кўкраги куйдирилиши манзарасидан бу мудҳиш ҳодисанинг асосий сабаби яққол аён бўлади: отда чопа туриб, камон отишга халақит бермаслиги ва эркакка бўлган эҳтиёжни пасайтириш.

Ёзувчи китобхонни қизиқтириш мақсадида янада даҳшатлироқ бир ҳодиса манзарасини чизади. Кўкрак куйдирилиши маросимидан қўрққан ёш қизлардан бири майдондан қочади. Ўша заҳоти маликанинг буйруғи билан қиз тутиб келтирилади ва кўз кўриб, қулоқ эшитмаган тарзда, ари тўла қанорга тиқилиб, ариларга талатиб ўлдирилади. Муаллиф кетма-кет қизиқарли воқеаларни тизиш билангина роман яратиб бўлмаслигини, ҳодисаларнинг қаҳрамонлар руҳига таъсирини ҳам кўрсата бориш зарурлигини жуда яхши тушунади. Буни тасдиқловчи далил сифатида қизлар кўксига қизиган темир босган Оқбошнинг маросимдан кейинги ҳолатини, изтиробларини, қалб қийноқлари, алаҳсирашларини, ҳалок бўлган қизнинг онаси билан тушидаги тортишувларини, уйқусираб, йиқилиб-сурилишларини эслаш кифоя. Жумладан, кўкрак куйдириш ва қочоқ қизни ари тўла қопга тиқиб ўлдириш воқеалари таъсирида Оқбошнинг руҳий изтироблари қуйидагича тасвирланади: «Оқбош Ёлқут қаттиқ ўйга чўмди, қариган миясида минг хил ўйлар ғужғон ўйнарди... Кўлагаларни ички бир идрок билан Йўлсултоннинг онаси Энаф ва Оймон эканлигини англаб бўшашиб кетгандай бўлди. Энафнинг овози қаҳр ва йиғидан титрарди.

— Сен одам эмассен! Одам сенчалик ёвуз бўлмайди. Сени қачондир кимдир ажина билан алмашмиш. Қоронғи пана-пастқамда кўршапалакдай изғийсан, — дея Энаф қотиб ўтирган жадачи томон энгашиб. — Сенден амазўнлар нени ўргангай, манглайи қора масхара... — ҳансироғини босолмасдан.

— Малика олдида ер ўпишдан бошқани билмассен. Ит искамас ўтиришингни қара! Ер тортсин, арвоҳ чалсин сани...

Оқбош деворга қўшилиб қотиб қолгандай қимир этмасди...

— Мендан нени истарсен? — ва ниҳоят қари жадачи ҳам ўзига сўйлагандай бир қимирлаб қўйди. — Бари маликанинг амри ила бўлди. Ана, маликага бор».

Шу тариқа китобхонни ларзага соладиган воқеани гавдалантириш, сўнгра унинг қаҳрамонлар психологиясида ясаган ўзгаришларини таҳлил қилиш, кейин эса қизлар руҳий оламидаги янгиланишлар қандай хатти-ҳаракатлар туғдирганини ўзаро боғлиқликда акс эттира бориши оқибатида муаллиф воқеликнинг романга хос бадиий талқинини вужудга келтиради. Воқеалар оқими билан психологик таҳлил ўзаро ҳалқасимон йўсинда қўшилиши романга хос яхлит сюжет чизиғи яралишига йўл очади.

Шу тарзда асарда гуноҳкорларни қозиққа ўтқазиш, мўрчага қамаш, қулларни бичиш сингари қадимий жазо усуллари жонлантирила боради. Уларни ҳам муаллиф ўйлаб чиқармаган, тарихий китоблардан қидириб, мисқоллаб йиққан ва бадиий тимсоллар тилига кўчирган. Юқоридаги жазо усулларидан айбдорни қопга тиқиб, мушукка тимдалатиб ўлдириш воқеаси тасвири ўзбекистонлик рус ёзувчиси М.Шевердиннинг «Санжар ботир» романида ҳам учрайди. Икки асарда шу хилдаги жуда ўхшаш воқеанинг турлича тасвири тақлидчилик оқибати эмас, балки бир хил манбалардан фойдаланиш натижаси бўлса керак.

Саломат Вафо романидаги қирқ қизларнинг жанг машқлари, от устида туриб, бир-бирлари билан савашишлари ҳам худди жазо усуллари каби асар бош қаҳрамони Самиранда Йилдирим онги, қарашлари, характери шаклланган шароитни яққол гавдалантиришга хизмат қилади. Айниқса, жанг машқлари Самиранда характерига хос жасурлик, чаққонлик, мақсад сари олға интилиш, инсонийлик ва қаҳрамонлик сингари хусусиятлар худди шундай шароитда шаклланганлигини аниқ-равшан тасаввур қилишимизга йўл очади. Чунончи, Самиранданинг машқда қилич билан Сафо Бургутлини отдан йиқитиши, икки сардорни қулатиши, Бейбарсбек меҳмонлигини инобатга олиб, уни ерга ағдармаслиги воқеалари қаҳрамон фазилатларини яққол намоён қилади. Бироқ Самиранданинг ирода йўналишини белгиловчи бош хусусият булар эмас, балки онасидан қолган тахтни, яъни маликаликни қайтариб олишга интилиши, аниқроғи, оёқости қилинган адолатнинг тикланиши йўлидаги курашчанлик туйғуси ҳисобланади. Буни қизнинг қуйидаги ўйларидан фаҳмлаш мумкин: «Самиранда Йилдирим хаёлга чўмган қуйи Йўлсултоннинг сўзларига қулоқ солиб ўтирар, ўзининг ҳам қабиладан кетиб қолганини, онаси Ойқут Илтунганинг юрти аллакимларнингдир қўлида қолганлигини юраги ачишиб ўйлар: кетиб тўғри қилдими ёки ўша жойда қолиб сўнггигача курашиши лозиммиди, ўйлаб ўйига етолмасди».

Романда Самиранданинг ҳаётдаги асосий мақсади учун кураши тарихий манбалардаги далиллар ёрдамида эмас, балки кўпроқ муаллиф хаёлоти, фантазиясига кўра тасвирланади. Ёзувчи Самиранданинг бошидан кечирганларини палапартиш, бетартиб равишда эмас, балки чиндан бўлиши мумкиндек мантиқ асосида далиллаб боради. Чунончи, у Самиранданинг тахт учун кураш йўлига кириши муқаррарлигини камида учта сабабнинг оқибати сифатида кўрсатади. Биринчи сабаб, Самиранданинг онаси Ойқут Илтунгадан қолган тахтни малика Фалестрия ғайриқонуний равишда эгаллаб олган. Демак, Самиранданинг тахтни қайтариб олишга интилиши бошиданоқ адолат ва ҳақиқат тикланиши учун кураш шаклида намоён бўлади. Қаҳрамонни кураш йўлига бошлаган иккинчи сабаб — малика Фалестриянинг салтанатда фуқароларга нисбатан зулмни ҳаддан ошириб юборгани. Бу сабаб Самиранда Кўкбўри ҳукмронлик қиладиган қабилага борганда эшитган мудҳиш воқеа, яъни Йўлсултон Будуннинг ваҳшиёна ўлдирилиши ҳодисаси орқали аён қилинади. Синглиси ариларга талатиб ўлдирилган Йўлсултон Савромат салтанатидан қочган ва эркинликда ҳомиладор бўлган эди. Бундан хабар топган Фалестрия ёвуз хизматкорларини юбориб, Йўлсултоннинг танасини парча-парча қилиб тўғратади ва дарёга ташлатади. Ҳомиладор аёлни қийма-қийма қилишдек машъум воқеа Самирандани ҳам, китобхонни ҳам ларзага солиши табиий. Айниқса, Йўлсултоннинг фожиали ўлдирилиши тўғрисидаги хабар, шунингдек, унинг онаси — Энаф икки қизи доғида куйиб ҳалок бўлиши ва оқибатда бутун бир сулола таназзулга юз тутиши — буларнинг ҳаммаси Самиранда қалбида зулмга қарши исён туйғусини оловлантиради. Учинчи сабаб, Кўкбўри юртидан Савромат салтанатига қайтганда, Самиранда ўзига нисбатан ҳам таъқиб ва таҳқир ортганини яққол ҳис этади. Самиранда қалбида ғазаб туйғуси нақадар вулқонланганлигини китобхон қаҳрамоннинг тепадаги туйнукдан чўмилаётган яланғоч қизларни тамоша қилаётган Табғочга айтган қуйидаги сўзларидан яққол пайқайди: «Оч, ит Табғоч, қанжиқ, арлон сендан минг марта вафоли... Илкингдин келгани шу бўлдими, заҳарли йилон? Амазўнлар иштонини искайдиган урғочи! Илкимга тушсанг, эрлигингни узиб, кесиб, юлиб олгум! Оч, ит!»

Самиранданинг сўзлари бирмунча бепарда бўлса-да, фавқулодда ғазаб ифодаси шаклида туғилгани учун ўқувчига эриш туюлмайди. Аксинча, улар қаҳрамоннинг маликага қарши исёни муқаррарлигига яна бир қўшимча ишорага айланади. Тўғри, Самирандани кураш йўлига бошлаган сабабларнинг дастлабкиси романда бир неча бор таъкидлаш, яъни бадиийликка зидроқ ҳисобланувчи унсур воситасида маълум қилинган. Бироқ кейинги икки сабаб бадиий тимсоллар ёрдамида ифодаланган.

Ёзувчи Самиранда қалбида исён туйғуси тобора кучайиб борганига ишонтириш учун таъсирчан далиллар, тимсоллар, воқеалар топган. Улардан намуна сифатида Искандар Зулқарнайннинг бир тўда лашкарига қарши Самиранда бошлиқ қизлар жангини эслаш ўринли бўлади. Уруш қилмаслик ҳақида битим тузилганига қарамай, юнон аскарларининг тўсатдан ҳужум бошлаши амазонлар учун кутилмаган воқеа бўлади. Юнон лашкари камсонли бўлгани учун Самиранда бошлиқ қизлар улар устидан осонгина ғалаба қозонади. Қизиғи шундаки, душманга қарши энг қақшатқич зарбани Самиранданинг арлонлари, яъни бўридан ҳам хавфли ёввойи итлари беради. Роман воқеалари давомида Самиранданинг нуқул арлон боқиши, уларнинг даҳшатлилиги қайта-қайта таъкидланавериши китобхонга эриш туюлса-да, арлонларнинг жангда ғалабани таъминлаши бунинг бежиз эмаслигини кўрсатади. Жангдаги қаҳрамонлигига қарамай, чексиз таҳқирланган Самиранданинг ўз юртини ташлаб, яна Кўкбўри салтанатига равона бўлиши ва йўлда кутилмаган саргузаштларга учраши ҳам ўқувчида эътироз туғдирмайди. Муаллифнинг саргузаштларни усталик билан бир-бирига чатиштириши, ҳар қайсисини асослай олиши туфайли Самиранданинг тасодифан Сиёнбий-тўба қабиласига асир тушиб қолиши, Сардорнинг хотини ёрдамида қочиши, бўрилар қувғинига учраши ва вафодор оти Амаге боис йиртқичлар таъқибидан қутулиши, душман қўлига қайтарилиши ҳамда кутилмаганда Бейбарсбек томонидан халос этилиб, Хоразмга олиб келиниши воқеалари мантиқий далилланган.

Асар охирида воқеалар ривожи шиддатли тус олади ва сюжетнинг сира эътироз уйғотмайдиган ечими тақдим этилади. Самиранданинг ғалаба қозониб, Савромат тахтини эгаллаши шубҳасизлиги етарли асосланади. Самиранда ғалабаси — ғайриинсоний урф-одатлар (юқорида эслатилган жазо чоралари — **С.С.**) барҳам топишига рамзий ишора. Асардаги аждодларимизнинг мана шу эзгу орзуи, адолат ва ҳақиқат тантанаси тўғрисидаги ғоялар барча замонлар учун долзарб ҳисоблангани боис Саломат Вафонинг «Тилсим салтанати» романи узоқ ўтмиш манзаралари асосида яратилганига қарамай, бизнинг давримиз ҳаётига, мустақиллик руҳига ҳам муайян ҳамоҳанглик касб этади.

Романнинг ижобий хусусиятларини таъкидлаш баробарида, асарнинг ҳали тугалланмагандек туюлиши, муаллиф уни давом эттириши мумкинлигига кўп ишоралар қилганлиги, агар навбатдаги китоблар ёзиладиган бўлса, ҳозирча «Тилсим салананти»да кўзга ташланган айрим камкўстларни тузатиб кетиш имконияти борлигини ҳам қайд этиш лозим.

Чиндан, «Тилсим салтанати» романи ҳам орқага, ҳам олдинга қараб давом эттирилиши мумкиндек кўринади. Романнинг ҳозирги ҳолида сюжет экспозицияси анча юзаки ва тўлиқ эмасга ўхшайди, чунки амазон қизларининг ғаройиб яшаш тарзларию ваҳшиёна урф-одатлари, қабиҳликларию қаҳрамонликлари муфассал тасвирлангани ҳолда, уларнинг салтанати, хулқ-атворлари, расм-русумлари, тартиблари қандай юзага келганлиги, ёзувчи қаламга олган суғд, массагет, скиф қабилалари ҳаётининг акслантирилган даврдан аввалги моҳияти ёритилмаган. Шу сабабли, романдаги воқеа-ҳодисаларнинг вужудга келиши сабабларини, жонлантирилган ҳаётнинг илдизларини, қаҳрамонларнинг ўтмишини кенг миқёсда гавдалантирувчи муқаддима китобни ёзиш мумкинга ёки режалаштирилганга ўхшайди. Ўшанда романдаги баъзи бепарда, одоб мезонларига мос келмайдиган ўринлардан воз кечиш ёки таҳрирдан ўтказиш имкони бўларди. Умуман, бундай тасвирлар тўлиғича порнография даражасигача етиб бормаган бўлса-да, китобхонда қандайдир ноxуш кайфият, ғижиниш уйғотади. Фикримизнинг исботи учун ўшандай парчалардан бирини, аниқроғи, яланғоч қиз қиёфаси тасвирланган ушбу лавҳани эслаш кифоя: «Қон, қоп-қора жун босган икки оёғининг орасидан қип-қизил қон томчилаб, икки сонида узоқ йўл ҳосил этиб пастга оқарди».

Бундай яланғоч тасвирлар унчалик кўп бўлмагани ҳолда, уларнинг биттасида порнографияга, яъни очиқдан-очиқ сўкинишга, уятсиз сўзларни айнан қўллашга яқин унсур учрайди. Ўша ўринда Самиранда мана бундай ўй суради: «Йўлдошинг қарға бўлса, еганинг бўқ бўлади».

Бу жумлада «гўнг» сўзи ишлатилганда, олам гулистон эди, яъни порнографияни эслатувчи унсур йўқолган бўлур эди. Умуман, шунга монанд бепарда тасвирлардан буткул воз кечилганда ҳам, роман мазмунига мутлақо путур етмайди. Бинобарин, улар билан танишган китобхон: «Аёл киши ҳам шундай ёзадими? Уят эмасми?» — қабилидаги ўйларга боради. Шунга кўра, романнинг давомини ёзишда муаллиф бундай мулоҳазаларни инобатга олиши фойдадан холи бўлмайди. Ўша жараёнда адиба «Тилсим салтанати»даги баъзи воқеалар етарлича далилланмаганлигини ва шунга кўра ишонарли чиқмаганлигини ҳам эътиборга олса, асар янада мукаммаллашар эди. Яхши асосланмаган ўринлардан бири сифатида Самиранданинг отга боғланиб қумликка ҳайдалиши воқеасини эслаш мумкин. Ахир икки оёғидан бир неча отга боғлаб, саҳрога ҳайдаб юборилган қизнинг тирик қолишига ким ишонади? Роман таҳрир қилинмаганда ҳам, унинг давоми ёзилганда, ҳар хил чекинишлар ёки Самиранданинг хотиралари орқали қизнинг қандай тирик қолганлигини ишонарли даражада асослаб кетиш мумкинга ўхшайди. Балки романдаги реалистик тасвирга у қадар мос келмайдиган айрим ўринлардан, хусусан, тўсатдан ер юзидан йўқолган қалъанинг Самиранда сеҳр-жодуси билан қайта пайдо бўлиши каби ортиқча тафсилотлардан қутулиш имкони туғилса ҳам ажаб эмас.

Умуман, Саломат Вафонинг ушбу романи муаллифнинг ижодий истиқболига умид билан қарашга асос беради.

Санжар СОДИҚ,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ёшлар мураббийси, профессор

ҒАЗАЛЛАР АЙТИБОН ВОСИТ...

ЁДНОМА

Восит Саъдулла 1914 йили Андижон шаҳрида туғилган. Унинг болалик йиллари ўта қийинчилик билан кечади. Ўқиб-ўрганиш туфайли шоир бўлиб етишади.

У жаҳон уруши қатнашчиси эди. Узоқ йиллик педагогик хизматлари эвазига Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими унвонига эга бўлган.

Восит ака баракали ижод соҳиби. Ундан ўндан ортиқ шеърий тўплам, тўртта девон ва «Ирода» (С.Жўра билан ҳамкорликда ёзилган), «Салтанат ларзада» («Хуросон юлдузи») номли драматик асарлар қолди.

«Андижонда ғазалхон шоирлар кўплигидан 1935 йилнинг бошларида аруз вазни сеҳрига тушганман. Лутфий, Навоий, Бобур, Машраб, Муқимий, Фурқат ғазаллари қалбимга куй бўлиб кирган», деган эди Восит Саъдулла.

Шеъриятга муҳаббат билан қадам қўйган Восит ака иймaниб, қимтиниб ўтирмади. Дастлабки адабий гурунглардаёқ Собир Абдулладек аруз илмининг саркорлари назарига тушди. Тошкентга ўқишга келгач эса, мумтоз адабиёт намуналарини чуқур таҳлил қилишга бел боғлади.

Низомий номидаги педагогика институти ўша йиллари жуда кўплаб истеъдодли ёшларни рўёбга чиқаришда қутлуғ даргоҳ вазифасини ўтаган эди. Восит ака бу ерда ўқиб юриб, Ҳамид Ғулом, Рамз Бобожон, Туроб Тўла, Шуҳрат, Зафар Диёр, Саид Аҳмад, Мирмуҳсин, Ёнғин Мирзо, Маҳмуд Муродов, Неъмат Тошпўлат, Ҳибзиддин Муҳаммадхонов каби истеъдод соҳиблари билан танишади ва адабий гурунгларда қатнашади.

Йиллар ўтгани сайин шоир ғазалларида ўйноқилик, қочирим, ўхшатиш, сўз танлаш иқтидори намоён бўла борди. Унинг айрим ғазаллари ҳофизлар эътиборини торта бошлади. Шоирнинг 1944

йили ёзилган «Дилбар» сарлавҳали ғазали Комилжон Баратов томонидан шундай маҳорат билан ижро қилинганки, топилган оҳанг билан уйғун сатрлар қалбимизни қитиқлайди:

Баҳордек ҳисларим кўнглингга
аҳён таъсир этмасму?
Чимирдинг қош яна,
чеккан бу ғурбат менга етмасму?

Ширин сўз, хуштакаллум
ўзгаларга айтма кўп алёр,
Қилурсан бир куни афсус,
қолиб қош, ўсма кетмасму?..

Восит Саъдулла Тошкент билан умр бўйи алоқасини узмади. У бировни йўқлашни биладиган, устозлари, дўстлари ва шогирдларини қидирадиган одамшаванда инсон эди. 1970 йили шоирнинг анча танаффусдан кейин «Сайқал» деб номланган китоби босилиб чиқади. Шу китоб баҳонасида ўша йиллари «Ўзбекистон» нашриётида муҳаррир бўлиб ишлаётган шогирди Мамасодиқ Исмоиловдан ҳол-аҳвол сўрагани кириб турарди. Мамасодиқ ака ўзига «Эркиёр» деб тахаллус олган, анча-мунча шеърлари билан элга танилиб бораётганди. Эркиёр Восит аканинг ҳақиқатгўйлиги, сабр-бардошли инсон эканлигини кўп бор биз каби ёшларга айтиб берарди. Ўша йиллари мен ҳам «Ўзбекистон» нашриётида кичик муҳаррир бўлиб ишлардим. Эркиёрнинг «Кабутар» ва «Бир шода маржон» деб номланган шеърий тўпламлари чиққан эди. У устози Восит Саъдулланинг «Ибо» номли ғазалига чиройли бир мухаммас боғлаган эди. Кунларнинг бирида Восит ака хонамизга кириб келди. Дарҳол кўк чой дамладик. Эркиёр устози рухсати билан мухаммасини ўқиб берди.

Ҳамиша шўх-шодон юрадиган Восит аканинг бутун вужуди қулоққа айланганди. У шогирдининг мухаммасидан беҳад хурсанд бўлди.

— Йигитлар, қачон бўш бўлсаларингиз андижонча палов қилиб бераман, ўшанда яна мириқиб гаплашамиз, — деди Восит ака.

— Палов ейиш қочмайди, устоз, — деди Эркиёр шошиб. — Янги тўплам қилаётган эдим. Номини нима деб қўйишга иккиланиб турибман...

— Номини «Дилхирож» қўйинг, — деди Восит ака шогирдига, — яхши ном! Аммо ичига ишлов беринг. Шеърларингиз номига яраша жаранглаб турсин!

Эркиёр янги тўпламига устози айтганидек — «Дилхирож» деб ном қўйди-ю, лекин китоби чиқмай туриб, 1976 йили вафот этди...

Шокиржон МАҲМУДОВ

КОМРОН МИРЗО МЕРОСИ

ТАҚРИЗ

XVI асрнинг биринчи ярмида яшаб, салмоқли адабий мерос қолдирган Комрон Мирзо (1509-1557) — Заҳириддин Муҳаммад Бобурнинг Ҳумоюндан кейинги иккинчи ўғли. У, аввало, отасининг тарбиясини олган, ота изидан бориб, жуда эрта шеърий ижод билан шуғулланган. Лекин унинг адабий мероси билан қизиқиш ва ўрганиш асосан Мустақиллик даврида бошланди. Унинг шеърий девони бизда илк бор 1993 йили нашр этилган. Бу ишни таниқли адабиётшунос олим, филология фанлари доктори Саидбек Ҳасанов амалга оширган, бу бобурийлар меросини ўрганишда олдинга қўйилган янги бир дадил қадам бўлган эди.

Адабий меросни ўрганишни ўзининг муқаддас бурчи деб билган ва Алишер Навоий, Заҳириддин Муҳаммад Бобур ижодларини илмий ёритишга ҳам ўз улкан ҳиссасини қўшиб келаётган бу олим эришилган ютуқлар билан чекланиб қолмай, Комрон Мирзо адабий меросини янада кенгроқ миқёсда ўрганиш ва изланишда давом этди. Ва ниҳоят, олим яқинда Комрон Мирзо «Девон»ининг янги, олдингига нисбатан янада мукаммалроқ нашрини амалга оширди.

Мазкур нашрнинг мукаммаллиги, аввало, шоир ижоди билан боғлиқ Ҳиндистоннинг Патна шаҳридаги «Худобахш», Калкутта шаҳридаги Осиё жамияти ҳамда Рампур шаҳридаги Ризо кутубхоналаридаги қўлёзмаларни жиддий қайта ўрганиш асосида юзага келган. Қадимги қўлёзмаларни қиёсий ўрганиш натижасида олдинги (1993 йил) нашрда шоирнинг 41 ғазали борлиги маълум қилинган бўлса, бу нашрда уларнинг сони 67 га чиққан. Унда рубоийлар миқдори 26 та бўлса, бу нашрда 36 та. Фардлар миқдори 21 дан 62 тага, қитъалар 3 дан 6 га ортган. Бинобарин, биз бу нашрда шоирнинг 83 та янги асари билан танишиш имконига эгамиз.

Комрон Мирзо «Девон»ининг бу нашрида унинг форсий тилдаги асарлари (26 ғазал, 21 фард) ҳам қамраб олинган.

«Девон»даги шеърлар билан танишиш шуни кўрсатадики, Комрон Мирзо шеър ёзиш билан шунчаки эмас, бир умр мунтазам шуғулланган. Шоирлик отаси каби унинг ҳам қисматида бўлган. У шеър билан яшаб, шеър билан нафас олган, фикрлаган. Бу соҳада у отаси даражасига кўтарила олмаган бўлса ҳам, ўша давр адабиётини унинг иштирокисиз тасаввур этиш қийин. У ўз ижодиётида Бобур анъаналарига риоя қилиб, ўзбек шеъриятини қўлидан келган қадар бойитишга, маълум жанрларни ривожлантиришга ўзининг салмоқли ҳиссасини қўшишга эришган.

Шеърий ижодда унинг устозлари Алишер Навоий, Лутфий, Ҳайдар Хоразмий, отаси — Бобур, форс шеърияти даҳоларидан Низомий Ганжавий, Хусрав Деҳлавий, Камол Хўжандий, Абдураҳмон Жомийлар бўлган. Биз буни шоирнинг ўз қайдларида, татаббу шаклида ёзган ғазалларида ҳам кўришимиз мумкин. Масалан, унинг:

Сенсизин сабру қарорим йўқтур,
Сендин ўзга яна ёрим йўқтур —

деб бошланган ғазали Лутфийнинг:

Кўзунгдек кезгучи айёра йўқтур,
Қошингдек бир пари маккора йўқтур —

матлаъли ғазалига ўхшатиб ёзилганини сезиш қийин эмас. Хоҳ тасаввуфий шеърлари бўлсин, хоҳ дунёвий мазмундаги ишқий асарлари бўлсин — уларнинг катта қисми мумтоз Шарқ шеърияти анъаналари заминида юзага келган. Уларнинг аксар қисмида шоирнинг мураккаб ички дунёси, давр воқеа ва ҳодисаларига муносабати ўз ифодасини топган. Шоирнинг:

Сендин айру ҳар замон кўнглум менинг ғамнокрак;
Кўкрагим ҳажр илгидин пироҳанимдин чокрак —

матлаъи билан бошланган ғазали ҳам «Бадоеъул-бидоя» девонидаги —

Кўкрагимдур субҳнинг пироҳанидин чокрок;
Кирпиким шабнам тўкулган сабзадин намнокрок —

деб бошланувчи машҳур ғазал таъсирида яратилган. Лекин бу ўринда қофия тарзида келган «ғамнокрак», «чокрак» сўзларини Навоийда қандай бўлса, шундай — «ғамнокрок», «чокрок» шаклида ёзиш керак эди. Чунки бу шеър Навоий шеъридан илҳомланиб ёзилган. Навоий ғазалига эса «Рок-рок» номи билан куй ҳам яратилган.

Аммо бу Комрон Мирзо анъаналар, адабий таъсирлар доирасидагина ижод қилди, дегани эмас. Унинг шеърияти умуман оригиналлик даражасига кўтарила олган. Масалан, Комрон Мирзонинг ўзбек тилидаги:

Ишқ аро девона бўлсам, — не ажаб.
Ақлдин бегона бўлсам, — не ажаб...

Ўтти ҳижрон кечаси ранжида умрум, ё раб.
Еткуруб васл кунин, айла тараҳҳум, ё раб...

матлалари билан бошланган ўнлаб ғазаллари ўзбек ғазалчилигининг ҳақиқий дурдоналаридир.

Мен шу пайтгача қиз ҳақида:

Кокулунгму анбардур жон ичинда, жонон қиз;
Кўзларингму ахтардур, рўйи моҳи тобон қиз —

каби сатрларни фақат Машраб яратган, — деб юрар эдим. Аммо Комрон Мирзо ундан анча олдин:

Олди кўнглумни, — очиб сочини ул раъно қиз;
Солди савдойи бошимға сочиндин савдо қиз.

каби оташин байтларни яратганлиги бизни қувонтирмай иложи йўқ.

Комрон Мирзо бир ғазалида Хусрав Деҳлавий шоир сифатида ёрни мадҳ этиб, халқ орасида қандай шуҳратга эга бўлган бўлса, ўзининг шеърлари ҳам ундан қолишмаслигини тўғри қайд этган:

Комрон, Хусрав киби шеъринг топар ҳусни қабул;
Буйла бўлса ҳусн эли васфида гуфторинг сенинг.

Шоирнинг «Маснавий»си ва таркиббанди ҳақида ҳам шу хил фикрларни билдириш мумкин. Расман Комрон шоҳ, шаҳзода бўлса ҳам, чуқур инсоний фазилатларни юқори кўрган, шундай кайфият билан яшаган, ижод қилган.

Бироқ шоир «Девон»ининг ушбу нашри ҳақида айрим танқидий мулоҳазаларни ҳам билдириш эҳтиёжи бордек. Масалан, Комрон маснавийси ўзи аслида битта. Шоир ёки котиб уни маснавий деб атаган бўлса ҳам, аслида бу асар муаллифнинг ички, лирик кечинмаларини ёритишга бағишланган бўлиб, бу тур шеърлар одатда «ҳасби ҳол» ёки «соқийнома» деб аталган. Бундай шеърлар бошқа шоирлар меросида ҳам учрайди. Бинобарин, ундаги шеър бўлакларига рақам қўйиш шарт эмас эди. Ҳозирги ҳолда бу катта асар 10 бўлак мустақил шеърлардан иборатга ўхшаб қолган, бу тўғри эмас.

Шу асардаги 159-бўлак эса беш қисмдан иборат алоҳида шеър бўлиб, унга «Таркиббанд» деган сарлавҳа қўйиш керак эди. Бу билан шоир ижодининг яхши бир қирраси кўрсатилган бўлур эди. Комрон Мирзо бу шеър турини яратишда ҳам маҳорат кўрсатгани унинг ҳар бандида яққол кўзга ташланиб турибди.

Шу билан бирга, баъзи шеърларда, хусусан «Фардлар» қисмида Комрон ўз салафлари шеърларидан илҳомланиб, бир қанча байтлар яратган. Масалан, Навоийнинг бир ғазали бошланмаси қуйидагича:

Тушда кўрдум ёрни хандон рақибим ўтруда.
Рашкдин ҳар лаҳза тиш қирчиллатурмен уйқуда.

Шу байт асосида Комроннинг қуйидаги фарди юзага келган:

Тушда кўрдум ёрни хандон рақибим ўтруда.
Рашкдин ҳар дам тўкармен ашк ғамин (?) кулгуда.

Бу хил ярим тазмин характеридаги шеър ва байтлар илмий жиҳатдан изоҳланиши керак эди. Умид қиламизки, кейинги нашрларда бу мулоҳазалар ҳисобга олинади. Лекин бу хил камчиликлар ушбу нашрнинг умумий қийматини пасайтира олмайди.

Айниқса, ушбу нашр сўнгида Комрон Мирзо шеърлари араб ёзувида ҳам китобхонларга тақдим этилгани нур ало нур бўлган. Буни истеъдодли адабиётшунос олима ва хаттот Маъмура Рашид амалга оширган. Бу эса шоир ижодини янада кенгроқ миқёсда китобхонларга таништириш имконини беради.

Хуллас, Комрон Мирзо «Девон»ининг янги нашри ўзбек адабиётшунослигининг жиддий ютуғи бўлиб, зукко ва заҳматкаш олим Саидбек Ҳасаннинг мумтоз адабиётимизни илмий ўрганиш ва тарғиб этишга қўшган улкан ҳиссасидир. Адабиётимиз тарихидаги Комрон Мирзо каби шоирлар ижоди бўйича илмий тадқиқотлар ҳеч қачон тўхтаб қолмаслиги керак.

Абдуқодир ХАЙИТМЕТОВ,
филология фанлари доктори, профессор

ҚЎРҒОН ДОСТОНЧИЛИК МАКТАБИ

ТАДҚИҚОТ, АХБОРОТ

Шоирни ҳам, олимни ҳам муҳит вояга етказади. Муҳит эса гўдакликда оила, катта бўлганда эл-юрт, маҳалла ҳисобланади. «Ватан оиладан бошланади» дейдилар. Эл-юртни севган шоир ўз халқининг қалбига қулоқ солади, ўгитини юрагига туяди. Халқ дилидаги, тилидаги бойликларни, янгиликларни ўзиники қилиб олади. Қўрғон бахшилари ана шу удумга риоя қилганлар. Буни Эргаш Жуманбулбул ўғлининг ўзи шундай ифодалайди: «Етти пуштим чечан ўтган, бари ҳам гапни ўхшатган».

Бу бахшилар сулоласи 300 йиллик шажарага эга. Катта бобокалонлари XVIII асрда яшаб ижод этишган. Ҳозирча Ёдгор бахшидан бошланган Қўрғон достончилик мактабига мансуб шоирлардан 52 нафари бизга маълум. Қўрғоннинг тўрт уйлик қишлоғида бир даврнинг ўзида 17 шоир бўлгани ҳам аниқ.

Йиллар ўтиши билан ушбу достончилик мактабида давр нафаси тобора кенг ўрин ола бошлади. Бу анъана Эргаш Жуманбулбул ўғли ва Пўлкан шоир ижодида камолга эришган бўлса, Раҳматулла Юсуф ўғлида замон оҳанглари янада сайқалланди.

Нурота, Қўшработнинг географик ўрни, иқлими, тоғтошлари, қишлоқ манзаралари, турли манзилларга: тоққа, сойга, чўлга, дарага қўйилган номлар, атамалар достонларга киритилаверди. Бу эса куйланаётган асарларга реаллик бағишлади.

Оқтовнинг шарқи-шимоли этагида Нурота воҳаси жануби-ғарбида Хатирчи, Каттақўрғон туманлари қишлоқлари бир-бирига туташиб кетган. Уларда Қўрғон достончилик мактаби давомчилари яшаб ижод қилмоқда. Раҳматулла Юсуф ўғли, Марди бахши, Юсуф Саримсоқ ўғли, Зиёдаой Эшназар қизи, Эгамберди Олломурод ўғли, Бекмурод Жўрабой ўғли, Омон Қосим ўғли, Абдумурод Бедилхон ўғли, Бўта бахши, Шодмон бахши Бўта ўғли, Норқул бахши, Қилич бахши Шукур ўғли, Очил Эшмурод ўғли, Алим Ҳаққул ўғли, Умарқул Пўлкан ўғли каби ўнлаб шоирлар мазкур достончилик мактаби анъаналарини давом эттирган ва давом эттираяпти.

Улар ижодида халқнинг узоқ ўтмиши, бугунги ҳаёти, турмуш тарзи, туғилиб ўсган жой манзаралари, ҳамқишлоқлари қиёфаси, урф-одатлари ўз аксини топган. Бу бахшилар бобокалонларидан мерос қолиб тилдан тилга, даврдан даврга ўтиб келаётган анъанавий достонлари баробарида, бугунги кун сурурини ҳам куйламоқдалар.

Нурота тоғлари чўққилар ва қоялар силсиласидан ташкил топган. Фозилмон, Қарчиғай, Заргар, Лангартоғ, Қорабоғ, Буруктоғ, Пангаттоғ чўққилари, Қирқ қиз қояси, Уч кўл дараси каби табиат мўъжизалари достонларда тез-тез учраб туриши бежиз эмас. «Қийғир деган қуш ўтирар қиёда», «От чопса гумбурлар тоғнинг дараси», «От чопилар тоғнинг баланд-пастига» мисралари худди ана шу даралар илҳоми билан туғилгани кимда шубҳа туғдиради, дейсиз. Балки улар достонларда такрор-такрор ишлатилган «Чилбир чўли», «Ойна кўли», «Сувсиз чўлда Ғиркўк от бораётир пириллаб» каби тасвирларга ҳам туртки бўлгандир.

Қўрғон адабий мактабида ижодкор хотин-қизлар бўлганлиги, айниқса, характерлидир. Бу масканда Тилла кампир, Султон кампир, Мактаб бахши, Маҳкамой, Зумрадойлар достон ва термалар куйлаган бўлса, бу анъана Қоракисса қишлоғида яшаган Ёлғош бахшининг турмуш ўртоғи Зиёдаой Эшназар қизи, шунингдек, Норхол ва Офтоббувилар томонидан давом эттирилган.

Қўрғон достончилик мактаби шоирлари Гўрўғли тимсолида марказлашган давлат ғоясини олға сурдилар, ҳаммани бирдамликка, бир-бирига яқин бўлишга чақирдилар. Шунинг учун ҳам бу ижодий мактаб анъаналарини кенг ва атрофлича ўрганиш халқимиз тарихини янада мукаммал билишга имкон беради. Жумладан, Эргаш Жуманбулбул ўғли ижодини синчиклаб ўрганар эканмиз, бутун авлоди қўшиқчи бўлган халқ оқинларининг терма ва достонларига қулоқ тутарканмиз, «Гўрўғли» достони худди ана шу масканда яратилгандай туюлади.

Қўрғон достончилик мактабининг етук вакилларидан бири — Раҳматулло Юсуф ўғли репертуаридан «Гўрўғли» туркумига кирувчи достонлардан ташқари, «Тоҳир ва Зуҳра», «Суманбар», «Зеварҳон», «Варақа билан Гулшоҳ», «Вомиқ билан Узро» достонлари ҳам ўрин олган. Шоир бу достонларни жуда катта маҳорат билан куйлаган. Уларда бахшининг достончиликдаги анъаналарни моҳирона давом эттирибгина қолмай, оригинал сюжетлар, ажойиб ташбеҳлар ишлата олиш қобилияти яққол намоён бўлган. Раҳматулло Юсуф ўғли Республика халқ ижоди уйи ташаббуси билан Тошкент, Самарқанд ва Шаҳрисабзда ўтказилган халқ бахши-шоирлари конкурсида бир неча совринли ўринларни эгаллаганди. У ҳам устози Эргаш Жуманбулбулдек барча асарларини аввал ўзи қоғозга туширади, кейин дўмбирада куйлайди. Шоирнинг оригинал терма ва ғазаллари, айниқса, диққатга сазовор.

Жумладан, устози Эргаш Жуманбулбул ўғлига атаб ёзган шеърида қуйидаги сатрларни ўқиймиз:

Устозим қўшиққа бир уммон эди,
Шогирд тушганларга меҳрибон эди
Термалардан гулдасталар термоқни
Шоирлик тилимни ҳарён бурмоқни
Сўз гавҳари уммонидан ўргандим.
Эргаш устоз сўз конидан ўргандим.

Қўрғон достончилик мактабининг яна бир забардаст вакили Хатирчи туманидаги «Олтинсой» жамоа хўжалигининг Ёнбош қишлоғида турувчи Эгамберди Очилмурод ўғли ўз сўзи ва овозига эга бўлган бахшилардан ҳисобланган. Унинг репертуарида «Кунларим», «Дўмбирам», «Гўрўғлининг туғилиши», «Аноргулнинг иши», «Кунтуғмиш» достонлари, «Аҳволим» термалари бордир. Уларнинг баъзилари ёзиб олинган.

Умуман, достончилик мактаблари, уларнинг ижодий анъаналарини ўрганиш халқимиз ўтмишини, нурли истиқбол ҳақидаги орзу-ўйларини тасаввур этишга ёрдам бериши билан ҳам алоҳида аҳамиятга эга.

Иноятулла СУВОНҚУЛОВ,
филология фанлари доктори

DAVLAT-TIJORAT XALQ BANKI
STATE COMMERCIAL PEOPLE'S BANK
BANK
ЎЗБЕКИСТОННИНГ ЭНГ ЙИРИК ВА УНИВЕРСАЛ БАНКЛАРИДАН
ХАЛҚ БАНКИ
Ўзбекистон халқини Республикамиз мустақиллигининг 13 йиллик байрами билан самимий муборакбод этади. Азиз хонадонингизни тинчлик-хотиржамлик, дастурхонингизни қут-барака, қалбингизни қувонч ҳеч қачон тарк этмасин. Истиқлолни мустаҳкамлаш йўлидаги ишларингизда куч-қувват ҳамиша ёр бўлсин.
Халқ банки ўз анъаналарини давом эттирган ҳолда мижозларга «МАРЖОН» — қисқа муддатли омонат турини таклиф этади. Омонатга пул маблағлари 6 ой муддатга, йиллик 30 фоиз даромад тўлаш шарти билан камида 50000 сўм миқдорида Халқ банкининг барча муассасаларида қабул қилинади.
Омонатингизни ишончли банкда сақланг ва кўпайтиринг!

"ТОШКЕНТМЕБЕЛЬ"
"Тошкентмебел" хиссадорлик жамияти ва Ўзбекистон Либерал Демократик партияси Собир Рахимов туман Кенгаши Ўзбекистон халкини, барча ватандошларимизни хаммамиз учун мукаддас байрам – Мустакиллигимизнинг 13 йиллиги билан чин юракдан табриклайди. Келажаги буюк давлатимизнинг осмони хамиша тиниқ ва мусаффо бўлсин.

ИККИ ХОТИРА

ДЎППИ

Фарғона томонларга йўлим тушса, Абдулла Қаҳҳорнинг «Ўтмишдан эртаклар» ёки Кибриё опанинг «Чорак аср ҳамнафас» китобчасини ола кетаман. Қўқон атрофидаги Яйпан, Ултарма, Рапқон, Қудаш каби қишлоқларни қайта кезиб, Абдулла аканинг болалиги ўтган йилларни эслагим келади. Ё бўлмаса, ўша мушфиқ ва жонсарак аёл — Кибриёхонимнинг Абдулла Қаҳҳор деб чеккан заҳматларига яна бир қур офарин айтаман.

Биз Кибриё опа билан яқин эдик. Айниқса, мен Ёзувчилар уюшмасида ишлаган йилларим у киши билан тез-тез кўришиб турардик. Кунда — кун ора мен сим қоқар, ҳафта сайин опани зиёрат қилишга уринардим. Ишларим кўпайиб, сал кечиксам, опанинг ўзлари ярим ҳазил, ярим чин оҳангда гинахонлик билан телефон қилар, «Мавлоно, улуғ адибне бевасине қўлидан як пиёла чой ичгани вақтлари истифода этмайдиму?» деб куларди. Мен узр айтардим ва «Буюк устознинг зукко бевасига саломлар бўлсин», деб бир тарафи музей, бир тарафи хонадонга айлантирилган файзли ҳовлига кириб борардим. Опа раҳматли ниҳоятда уста пазанда эди. «Мана бу, домланғиз хуш кўрадиргон сомуса, буниси ялпизлама, мана бу сутпатир», деб дастурхонни тўлдириб ташларди. Тушлик баҳона, тарих ҳақида, хусусан, мумтоз адабиётимиз, тил жилолари, қаламкашларнинг тилимизга эътиборсизлиги борасида куюнчак фикрлар айтиларди. Кибриё опа форс, рус, ўзбек тилларини мукаммал эгаллаган, айниқса, тиллардаги муқобиллик (синоним) масаласида ман-ман деган тилшунос олимдан қолишмасди.

— Бизнинг ота-боболаримиз уч тилда бемалол гаплашганлар: арабий, форсий, туркий. Ҳозир-чи? Баъзи шўринг қурғур ёзувчи битта ўзбек тилида эплаб ёзолмайди. Номи чиққан бир ёзувчингиз уялмай-нетмай «Катта муҳаббат» деб ёзибди. Муҳаббат қовун эмас, унинг катта-кичиги бўлмайди. Ўзбеклар чин муҳаббат, дейди; асл муҳаббат, дейди. «Катта муҳаббат», бу — ўрисчадан ўгирилган ибора. Тунов куни бир таклифномага кўзим тушди. «Сизни лутфан таклиф этамиз» дейилибди. «Лутфан» дегани, бу — аслида таклиф этишга арзимайсиз-у, аммо марҳамат юзасидан сизни ҳам чақира қолдик, дегани. Биз гоҳида чиройли сўзларга маҳлиё бўлиб кетиб, кўнглимизга келган нарсани ёзаверамиз, бечора меҳмон «лутфан» таклиф этилганига хурсанд бўлиб зиёфатга ошиқади. Тилга эҳтиёт бўлиш керак, тилга қоқилган одам ўзини ўнглай олмай қолиши мумкин.

Бир сафар Катта Фарғона канали бўйидаги бир оромгоҳда дам олардим. Ёзнинг чилласи. Кибриё опанинг китобчасини варақлаб ётиб, кўзим илинибди. Туш кўрибман. Тушимда болалигимга қайтибман. Ўртоқларим билан катта анҳор бўйида ўйнаб юрган эмишман. Баҳор, ҳаммаёқ чаман бўлиб гуллаган. Биз ўйин билан бўлиб, бир сайхонликка бориб қолдик. Бу ер бозор экан. Лекин нимагадир асосан чопон, белбоғ, дўппи каби кийимлар сотилаяпти. Лўмбиллаган, чиройли бир аёлнинг қўлида бир тахлам дўппи. Аёл бошига ҳам чуст дўппи кийиб олган. Шу пайт қаердандир оппоқ сочларини ярқиратиб Абдулла Қаҳҳор пайдо бўлди. У тўғри ҳалиги аёлнинг олдига келди. Дўппиларни битта-битта олиб кўрди. Аёл нимадир деб жовдиради ва чиройли марғилоний нусха дўппини Абдулла акага кийдирди. Домла тағин битта-яримта дўппини кийиб кўрган бўлди-ю, биттасини танлади. Аёлнинг этагига жаранглатиб бир ҳовуч кумуш танга ташлади. Аёл шарақлаб кулди. Абдулла ака чўрт ортига бурилди ва анҳор ёқалаб кета бошлади. Биз у кишига эргашдик. Абдулла ака кичкина бир кўприкдан ўтиб, оппоқ бўлиб гуллаган катта боққа қадам қўйди. Бизлар боққа киргани ҳаддимиз сиғмай тўхтаб қолдик. То Абдулла аканинг салобатли бўйлари кўринмай кетгунча у кишининг изидан ҳавас билан қараб турдик...

Қушлар чуғуридан уйғониб кетдим. Тушимнинг таъбирини ўйладим. У чарақлаб турган ёз офтобидек равшан эди. Агар аёлларни илҳом париси деб тасаввур қилсак, Абдулла ака ўша пари қўлидан шараф тожини кийиб, Ўзбекистоннинг абадий гулгун боғи — адабиёт оламига кириб кетганлиги чин ҳақиқат эмасми?

АДАБИЁТ УЙИНИНГ ЭШИГИ

Ёзувчилар уюшмасида ўзига бино қўйган, инжиқ бир ёзувчининг янги асари муҳокама бўлиши керак экан. Буни бизга уюшмадаги «қулоғимиз» етказди.

— Роса жанг бўлса керак, — деди у, — мажлисда Абдулла Қаҳҳор ҳам қатнашар экан.

Эски Первомайск кўчасидаги уюшманинг зали чоғроқ эди, кўпинча жой етишмасдан [illegible] йўлакка чиқиб кетарди. Шунинг учун мажлисдан анча илгари бориб, залнинг орқароғига ўрнашиб олдик.

У пайтлар ажиб замонлар экан. Президиумда мажлисни бошқарувчию яна биттагина котиба бўлар, Ойбек, Ғафур Ғулом, Абдулла Қаҳҳор каби алломалар ҳам пастда, биринчи қаторда ўтиришарди. Муҳокама бошланди. Ҳозир эсимда йўқ, уюшма котибларидан биттаси мажлисни очди, муҳокама бўлаётган асар, унинг муаллифи ҳақида икки оғиз гапириб, навбатни танқидчиларга, адибларга берди. Биров «у» деди, биров «бу» деди, ишқилиб, янги асарнинг фазилати ва қусурлари ҳақида билганича сўзлади. Муаллиф минбардан кўзини узмайди, ҳар нотиққа луқма ташлаб, ўзини ёқлайди, гўёки касбдошларининг гапини назарга илмагандек, истеҳзоли илжайиб қўяди.

Ниҳоят, «Сўз — устоз Абдулла Қаҳҳорга!» деган садо янгради. Абдулла ака, одатига кўра, шошилмай қўзғолди, аста-аста юриб минбарга чиқди. Залга кўз югуртириб, бир неча сония жим бўлиб қолди. Сўнг қўлидаги гугуртдай қоғозга қараб олиб, паст товушда гапира бошлади:

— Биз ёш вақтимизда Қўқонда Пакана махсум деган киши бўларди. Шу махсум иморат солса, эшигини ўзининг бўйига мослаб қурдирар эди. Меҳмон келса, бошини эгиб ўтишга мажбур бўларди, акс ҳолда, пешонасини эшикка уриб ғурра қилар эди...

Енгил кулги бўлиб ўтди. Абдулла ака бир лаҳза сукут сақлаб, давом этди:

— Фалончиев шунча вақтини сарфлаб китоб ёзибди. Ҳайф умр, ҳайф қалам-қоғоз! Бугун аср боши эмас, ҳатто ўттизинчи йил ҳам эмас. Биз лазерлар, электроника асрида яшаяпмиз, инсон космосга қадам қўймоқда. Бас, шундоқ экан, бугунги ўқувчига маърифат — фойдали нарса, ўқиган киши ўқимаган кишидан юқори туради, деб ақл ўргатиш кулгили туюлади. Бу — худди офтобнинг, сувнинг, тоза ҳавонинг фойдали эканлигини исботлашга уринишдек бир гап. Адабиёт — Пакана махсумнинг уйи эмас, адабиёт уйининг эшиги баланд бўлиши керак. Бу эшикдан Асқад билан Мамарасулдек ўрта бўйли кишилар ҳам, камина билан Ғафурдек мундайроқ қоматли оқсоқоллар ҳам бемалол кириб-чиқиб турадиган бўлсин. Афсуски, Фалончиев тажрибали ёзувчи бўлишига қарамай, бу китобни ўзининг бўй-бастига ўлчаб ёзибди. Эшикни бузиб, бошқатдан қуриш керак...

Залдагилар мириқиб кулишди.

Саъдулла СИЁЕВ

ДИҚҚАТ: ЯНГИ ФИЛМЛАР

ЭКРАНДА КЎНГИЛ КАМАЛАГИ

Киночилар уйи залига яқин орада бунча кўп томошабин келмаган бўлса керак. Бу ерда иккита янги ҳужжатли фильм премьераси бўлди. Шоир Усмон Азим сценарийси асосида режиссёр Собир Назармуҳамедов яратган «Кўнгил камалаги» фильми рассом Рўзи Чориев вафотидан сўнг суратга олинган бўлса-да, унда машҳур рассом сиймоси таъсирчан кўрсатиб берилган. Рўзи Чориевнинг рассом ва шахс сифатидаги ўзига хос дунёси турли табиат манзаралари, кўҳна нурлари жилолари воситасида рамзлар орқали акс эттирилган.

Рўзи Чориев тўғрисидаги телекўрсатувлардан кадрлар, шунингдек, ҳаваскор видеотасвирчилар туширган лавҳалар маҳорат билан сингдирилгани туфайли фильм ўзбекнинг бу улуғ рассоми тўғрисида ёрқин тасаввур уйғотади. Томошабинлар Рўзи аканинг расм чизишларини, қўшиқ айтишларини, «Одамлар! Осмонга қаранг! Юлдузларга қаранг!» деб ҳайқириб гапиришларини кўришганида, унинг «Санъат йўли кўп оғир йўл. Лекин бахтли йўл!» деган сўзларини тинглашганида ҳаяжонланиб, қарсак чалиб юборишди. Бу фильм ижодкорлари ижодий изланишларининг эътирофидир.

«Кўнгил камалаги» фильмида ўлкамизнинг мафтункор табиати, қир-адирлари, тоғлари, қуёш нур сочиб турган дала-боғларини акс эттиришга алоҳида аҳамият берилган. Серқуёш юртимизнинг мафтункор манзаралари машҳур рассомга ҳамиша илҳом бахш этгани, кўркам туйғулар берган шу тарзда таъкидланган.

Ёзувчи Шукур Холмирзаев тўғрисидаги «Отилмаган ўқ» фильмида ҳам атоқли адибни табиат қўйнида кўрсатишга кенг ўрин берилган. Бошидан охиригача табиат манзаралари — Бойсун тоғлари, қир, адибнинг дала ҳовлиси, у туғилиб ўсган қишлоқ кўринишлари акс этган. Фильм ижодкорлари ёзувчининг табиат ошуфтаси эканини алоҳида таъкидлашга ҳаракат қилишган.

Умуман, мазкур фильмлар икки ижодкор кўнгли камалагини ҳаққоний акс эттириши, уларнинг рассом, ёзувчи ва инсон сифатидаги ўзига хос дунёсини бўяб-бежамасдан, ошириб-тоширмасдан кўрсатиши билан диққатни жалб этади.

Лекин бу фильмлар кенг томошабинлар оммасининг барча қатламларига етиб борадими? Афсуски, бу саволга ижобий жавоб бериш мушкул. Чунки бизда ҳужжатли фильмлар ҳар замонда телевидение орқали кўрсатилади, холос. Аксарият ҳужжатли асарлар бир-икки марта намойиш этилади ва архив омборига тушиб кетади. Атоқли ижодкорлар сиймоси акс эттирилган ҳужжатли фильмлар эса ҳамиша томошабинларни қизиқтиради.

Аввалари кинотеатрларда бадиий фильмлар намойиш этилишидан олдин турли ҳужжатли ленталар кўрсатиларди. Турли касбкор эгалари ҳаёти, ҳайвонот, набобот олами тўғрисидаги бу фильмлардан томошабинлар бир дунё маълумот оларди, завқланарди. Шу анъанани яна тиклаш лозим. Масалан, пойтахтимиздаги «Санъат саройи»да бадиий фильмлардан олдин юқорида айтилганга ўхшаш ижодкорлар тўғрисидаги ҳужжатли асарлар намойиш этилса, фойдадан холи бўлмасди.

Бахтиёр БОЙМИРЗАЕВ,
Тошкент давлат техника университети ўқитувчиси

ЎҚИДИМ ҲАЁТНИНГ КИТОБЛАРИНИ...

Абдуғани СУЛАЙМОН

Улусдан фахрланиб, шукрим айтдим юракдан,
Бахти бугун элимнинг, зотан, ёрқин иқболи.
Истиқболнинг юкини елкалаган, эй Ватан,
Сен — зўр манзил кўзлаган катта карвон тимсоли.

Пахтанг-ку кўнглингдай оқ, конларинг қайнар булоқ,
Бир-биридан шукуҳли сара олтининг бисёр.
Миллатим қадрияти бебаҳо бойлик бироқ,
Ўзлигига бек бўлган буюк ўзбек халқим бор.

ИФТИХОР

(Фахрия)

Етти иқлим кезсам ҳам сенга талпиндим, Ватан,
Олтмишгача ўқидим ҳаёт китобларини.
Аждодларни қадрлаш муносиб ворисга тан,
Ёш авлод тинглар сергак давр хитобларини.

Руҳият озиғидир боғларинг сархуш атри,
Ўзбекистон деганда таралгай хуш ифори.
Ҳурликдан илҳом олур шоирларнинг ҳар сатри,
Сенга олам маҳлиё, Шарқнинг сўлим диёри.

Ўзбекона хулқ-одоб оламга ўрнак бўлур,
Қуёш янглиғ чароғон дилбандларинг орзуси.
Саховат, савоб, поклик — жонларга жондош ҳузур,
Инсофу ҳалолликда тенг халқим тарозуси.

ДИЛ РОЗИМ

Эркинлик — дунёда энг муқаддас бахт,
Асли у — инсонга мангу салтанат.
Ҳурлик келса осон қадри билинмас,
Қачонки эрк учун бағри тилинмас.
Куз келиб жанубга учишса қушлар,
Қайтса — баҳор, йўлин тўсмайди кучлар.
Кўк тоқи, азизлар, шунчалар кенгдир —
Қаноти борларнинг барига тенгдир.
Ҳаётнинг гаштини суриб учади,
Хоҳлаган манзилин бориб қучади.
Кўриб парвозини фалак қушининг
Қуш бўлиб қолгиси келар кишининг.
Ёруғлик кунларга қанча зор бўлдик,
Хайрият, ниҳоят бахтиёр бўлдик,
Мустақиллик нишонин тақди ўзбек,
Адолат нурига тик боқди ўзбек.
Маҳзун кайфиятлар чиқиб осмонга —
Дийдору суҳбатлар хуш ёқар жонга...
Ўзбекистон, ўзга бўстоним йўқдир,
Бағрингда жон берсам армоним йўқдир!

ТЎКИЛМАГАН ҲАНГОМАЛАР

ҚЎЛИНГНИ КИРСОВУНДА ЮВ...

Эллигинчи йиллари қишлоғимиз клубида ҳафтада бир марта кино кўрардик. У йилларнинг техникаси хўб ажойиб эди. Механик бола лентани айлантириши билан саҳна деворида тасвир бошланарди. Кино кўриш маросими тартибли ўтиши учун мактаб директорининг буйруғига биноан, ҳар гал ўқитувчилардан бири намойиш залида навбатчилик қиларди.

Уруш мавзусига бағишланган фильмларни кўпчилик жим, хотинлар пиқ-пиқ йиғлаб кўришса, севги-муҳаббат тўғрисидагилари қўйилаётганда залда «Дўс-т», «И-и», «Вой ўлмасам...» деган ҳаяжонли хитоблар янграрди.

Ўша кезлари кинода йигит билан қиз бир-бирларига яқин келиб қолсалар, қўллари қўлларига тегиб кетса ёки йигит сал бежороқ ҳаракат қилса, бу ўта уятсизлик ҳисобланиб, кино намойишига масъуллар бундай ҳолатлар ёш авлод тарбиясига салбий таъсир кўрсатмаслиги учун тегишли чора-тадбирларни кўриб қўярдилар. Яъни навбатчи ўқитувчи фавқулодда ҳушёр турарди. Уят жойи чиқди дегунча киномеханикка «Ҳой» деб ишора қилар, у бўлса қўлидаги дафтари билан экранга йўғрилган нурни бир зум тўсиб турарди. Залда қий-чув, бўйдоқ йигитчалар, уйлангану хотини аразлаб кетиб қолган сўққабошлар ростмана жанжал кўтаришарди.

Бир гал сал очиқроқ кино келадиган бўлиб қолди. «Қўшни қишлоқдагилар кўришибди, зўр жойлари бор экан», деган овоза тарқалиб, йигирма тийинлик билет дарҳол беш тийинга қимматлади. Олдинги қаторларни клуб атрофида яшовчилар бир пасда эгаллаб бўлишди.

Бу гаплар мактаб директорига ҳам етиб борган экан, навбатчилик кучайтирилди.

Ниҳоят, кино бошланди. Ҳамма «қани, зўр жойи қанақа экан...» дея нафасини ичига ютиб турибди. Навбатчи ўқитувчилардан ташқари директорнинг ўзи ҳам шу ерда.

Кино яримлаб қолганида йигит бирданига қизни оғушига тортиб қолди-ку! Бунақа пайтлари биринчи бўлиб хўрозқичқириқ қиладиган Маматполвон «Во-ей» дейиши билан киномеханик аппаратининг нур таралаётган жойини қўли билан тўсиб қўйди. Қий-чув, норозилик, «Ол қўлингни, қўлингни торт, пулини тўлаб қўйганмиз...» деган овозлар.

Кино тугагунча бу ҳолат яна уч-тўрт бор такрорланди. Бир-иккита жиззаки чидамай ўринларидан туриб кетишди: «Қанақа боласан ўзи, шунақа жойига қўлингни қўйиб турасанми?..»

Ҳамманинг кайфияти бузилди. Кино тугаб, залда чироқ ёнди. Беш-ўн киши «Пулимизни қайтар, ҳеч вақо кўрмадик, қўлингни қўйиб, ўзинг мазза қилдинг», дея киночи болани ўртага олишди. У бўлса «Айбим нима, ана, директорга айтинглар», деб мўлтайиб турибди.

Маматполвон, гарчи кайфияти ҳамманикидан кўпроқ бузилган бўлса-да, полвонларга хос вазминлик билан ўрнидан турди-да киночининг олдига келиб, бир гап билан бор аламини чиқариб олди:

— Ука, майли, бўлар иш бўлди, лекин уйингга бориб, қўлингни кирсовунда яхшилаб ювиб ташла...

Гур кўтарилган кулги кўпчиликнинг ғуборини ёзгандай бўлди...

«МЕН БИР ТИЛИМ ЕМАЙМАН...»

Биз томонларда қовун-тарвуз кам экилади. Негаки, ҳаво паст, ҳосил кўнгилдагидай бўлмайди.

Маматполвон ҳар йили қўшни қишлоқдаги катта бозордан улгуржисига қовун, тарвуз, ҳандалак сотиб олади-да гузар олдига тўкдириб, битта-битталаб эринмай сотади. Тугаши билан яна олиб келади.

Тадбиркор одам ишни пухта ўйлайди. Маматполвон ёнига битта ясама стол, уч-тўртта амаллаб ўтирса бўладиган курсича, яшиқ, пичоқ, сув тўлатса ёш болани кўмадиган катта тоғора қўйиб қўяди. Ҳар тўртта мижоздан биттаси қовун-тарвузни улфатлари билан шу ерда сўйиб ейди. Пўчоқ тоғорага, қовунуруғ яшикка тушади. Қовун сўйилгандан кейин «олинг-олинг» деган гап бўлади. Маматполвон «ҳай, майли, бисмиллоҳир раҳмонир раҳим» дейди-да, ҳар сўйилган қовун ёки тарвуздан бир тилимдан ейди.

Бир гал уч-тўртта улфат битта етилган қовунни танлаб тарозига қўйишди. Уч ярим килога оғирлик қилди, тўрт кило тошни босмади.

— Уч ярим кило экан-да, — дейишди улфатлар.

—Тўрт кило, — деди Маматполвон пинагини ҳам бузмай.

— Нега энди тўрт кило бўларкан? Тош босмай турибди-ку!

Маматполвон бўш келмади:

— Эллик грамча етмай турибди. Шу ерда сўйсаларинг, мен бир тилим емайман, роппа-роса тўрт кило бўлади.

Полвон билан тортишиш бефойдалигини тушунган улфатлар пулни тўлашдию қовунни қўлтиқлаб жўнаб қолишди.

М.АҲМЕДОВ

ҚИЗ БОЛАНИ НОСГА ЎРГАТМАНГ!

(ҲАВАСКОР МУНАЖЖИМЛАР БАШОРАТИ)

6 — 13 СЕНТЯБР

ҲАМАЛ

(21 март — 20 апрел)

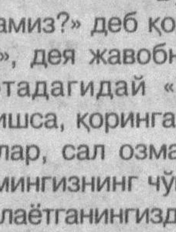

Енгил нонушта қилиб, ишга вақтли отланинг. Автобусда пулингизга эҳтиёт бўлинг. Ёш экан, мулойимгина экан, деб кўринган қирчонғига суйкалманг. Шерикларингиз «Бугун тушликни қаерда қиламиз?» деб қолишса «Мен парҳездаман», дея жавобни қисқа қилинг. Ўтган ҳафтадагидай «Шаршара»га судраб қолишса, қорингга ишора қилинг. «Биродарлар, сал озмасам бўлмайди», денг. Шимингизнинг чўнтагидан рўмолчангизни олаётганингизда пулингиз ҳадеб қўшилиб чиқавермасин. Пул сабилни ичкарироқда, масалан, пайпоқ ичида ўнг оёқ тўпиғига ёнбошлатиб сақлаган маъқул.

Пайшанба, жума кунлари тушликка умуман чиқманг. Эрталаб қазили палов егандай кўк чойни босиб-босиб ичингда, жойингизда михлангандай ўтираверинг. Қарабсизки, сизни эритиш «операцияси» бу гал ҳам барбод-да!

САВР

(21 апрел — 21 май)

Бу ҳафта сиз учун бозор саргузаштларига бой бўлади. Мева-чевани душанба, сешанба кунлари наҳорда, ичкиликни чоршанба куни, гўшт, хусусан, калла-почани жума номоздан кейин харид қилганингиз маъқул. Ўзбошимчалик қилиб юрманг. Ўтган ҳафта қудаларингиз олдида қизариб қолганингиз ёдингиздан чиқмасин. Бунақа ноқулай аҳволга бошқа тушмайин, десангиз, эринмай кутубхонага бориб эчки гўштининг ҳазми таом йўлларига таъсири тўғрисидаги диссертациялардан бир-иккитасини ўқиб чиқинг.

Шанба, якшанба кунлари бозорга, айниқса, гўшт дўконига бир ўзингиз борманг. Ўз ҳурматини биладиган бирорта меҳмон ёки иши анча юришиб қолган шогирдлар ҳамроҳ бўлишса, кўп яхши.

ЖАВЗО

(22 май — 21 июн)

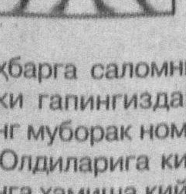

Ҳафта давомида омад деганлари сиз томонга бир-икки сигир-қараш қилиб ўтади. Лаллайиб, шу имкониятни ҳам қўлдан бой берманг.

Нима қилиш керак? Душанбадан бошлаб раҳбарга саломни қуюқлаштиринг. Ҳар икки гапингиздан бири ул зоти табаррукнинг муборак номлари билан бошлансин. Олдиларига кириб қолсангиз, бир томонга ҳамиша қийшайиб, кўпинча тўнкарилиб турадиган бўйинбоғларини эринмай тўғриланг. Ҳар кирганингизда кўзларига қараб майин айтадиган, ўзингиз ерга қараб туриб ёқимли титроқ билан изҳор қиладиган ва... суҳбат сўнгида хонанинг у ёқ-бу ёғига бир қараб олиб, қулоқларига аста шивирлайдиган гапингиз бўлсин. Тақдирингизни айни мана шу шивир-шивир ҳал қилади. Омад деганлари шу жойда нокаслик қилмаса бўлгани.

САРАТОН

(22 июн — 23 июл)

Чоршанбагача арзигулик бирор воқеа содир бўлмайди. Пайшанба куни алоқ-чалоқ, бировга айтиб бўлмайдиган тушлар кўриб чиқасиз. Алаҳсираб кимнидир чақирасиз, кимгадир ялинасиз. «Жоним, жоним» деган жойингизда ҳаммаси тугайди. Ўқлоғ зарбидан ҳосил бўлган ғуррани уч кун эҳтиёт қилсангиз, ўз-ўзидан сўрилиб кетади.

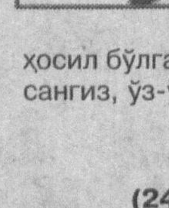

АСАД

(24 июл — 23 август)

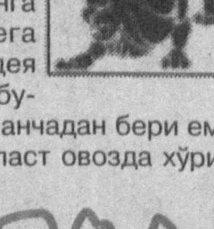

Ҳафта ичида молиявий, оилавий масалалар бироз мураккаблашади. Бунга йўл қўймаслик учун хотинга зинҳор «Овқатга нега гўшт солмадинг?» дея ўшқирманг, «Оҳ-оҳ, бунақа мазали таомни анчадан бери емаган эдим», денг-да паст овозда хўриллатиб, ора-сира гўштнинг қаттиқ жойини эзғилаётгандай бежирим чапиллатиб ичаверинг. Эртасига нонушта пайти «Хотин, кечаги овқати жонондан қолганмиди?» деб қўйсангиз яна яхши.

Ҳафта ўрталарида бу йил ҳам тестдан қулаган қизингизга қўшни маҳаллалик битта бемазадан совчи келиши мумкин. Бирдан тутақиб кетманг. Носдан отиб, ўзингизни босиб «Қизимиз ҳали ёш, бу йилча узатиш ниятимиз йўқ», денг. Бўлажак куёвнинг қисир аммаси «Берасиз, бермасангиз ҳам берасиз», деб туриб олса, ичкарига қараб, астойдил «Хотин, носни олиб чиқ!» денг. Шунда у, тайинлаб қўйганингиздек, «Дадаси, нос тугади», десин. Сиз жаҳл билан «Нега тугайди, нима бало, едилорингми?» дейсиз. Хотин ичкаридан туриб шанғиллайди: «Қиз болани носга ўргатманг, демаганмидим сизга...»

СУНБУЛА

(24 август — 21 сентябр)

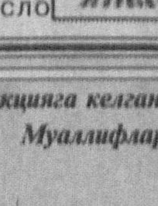

«ТТЗ» бозоридаги осма тарозиларга асло ишонманг. Улар «Олой» бозори тарозиларидан асло қолишмайди. Мева олсангиз, иложи бўлса донабай олинг. 60 дона картошка, 40 дона пиёз, 30 дона сабзи, йигирмата помидор, ўн бешта шафтолини санаб халтага солишдан эринманг. Тўғри, бироз эзмачуруклик қилган бўласиз, зато харидингизнинг ҳар биридан бир кило-ярим кило ютиб турибсиз-да!

Сешанба, шанба кунлари маҳаллий пиводан асло истеъмол қилманг. Бир шиша ичсангиз, оғизни ростмана ҳолга келтириш учун уч почка «Орбит» керак бўлади. Так что, ўйлаб кўринг.

МЕЗОН

(22 сентябр — 23 октябр)

Чоршанба куни пешинда улфатлар ҳалфана ошга судрашади. Бора кўрманг, ниятлари бузуқ. Ҳаммалари бирлашиб, аввалги икки ошнинг пулини ундиришмоқчи. Рас, тўламоқчи эмасмисиз — тўламанг. Охиригача туринг.

АҚРАБ

(24 октябр — 22 ноябр)

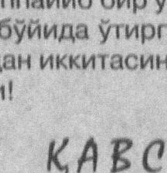

Пайшанбани оила даврасида, жумани дўст-ёрон билан, шанба-якшанбани хўжайиннинг дала-боғида ҳашарда ўтказинг. Ҳашарга сўппайиб бир ўзингиз кириб борманг. Йўл бўйида ўтирган ишга чанқоқ йигитлардан иккитасини олволсангиз, қандоқ яхши!

ҚАВС

(23 ноябр — 21 декабр)

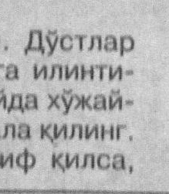

Ишдан бўшатишганига икки ой бўлдими, бўлди! Бошни кўрпага ўраб ётибсизми, ётибсиз. Яна бир ҳафта ётсангиз, осмон узилиб ерга тушмайди. Дўстлар омон бўлса, яна бирор жойга илинтириб қўйишар. Фақат янги жойда хўжайин билан эҳтиёт бўлиб муомала қилинг. Туғилган кунида уйига таклиф қилса, ҳаммадан аввал ўртага тушиб, кўзингиз кетган томонга қараб муқом қилаверманг. Шу муқом сабил қолгурда чалқашиб, шу кўйларга тушиб ўтирибсиз.

ЖАЪДИЙ

(22 декабр — 19 январ)

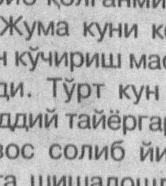

Ичкилик деган касофат сизга қаттиқ ёпишди-да. Кечаги тўйда қилган жиннилигингиз ҳаммасидан ошиб тушди. Тепишга шавла қайнаб турган қозондан бошқа нимарса қуриб қолганмиди?

Жума куни кечқурун сизни маҳалладан кўчириш масаласи муҳокамага қўйилади. Тўрт кун вақт бор, сўнгги сўзга жиддий тайёргарлик кўринг. Олдинги гал уввос солиб йиғлаганингизда, бир-иккита шишадошларингизнинг кўнгли бузилиб кетганди. Бу гал, билмадик, ака, билмадик...

ДАЛВ

(20 январ —19 феврал)

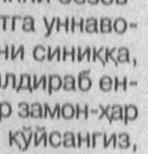

Ёнимда ҳемири йўқ, деб қурумсоқлик қилаверманг. У ёқ-бу ёқни қоқиштиринг-да, қассобдан бир кило гўшт, бир кило думба, ярим кило жигар олиб тўғри уйга келинг. Кечаги тепкидан белини кўтара олмай ётган хотинни безовта қилмай, қозонни осиб, овқатга уннаворинг. Идиш-товоқнинг синиғини синиққа, бутунини бутунга ажратинг. Пилдираб енгил-енгил ҳаракатлар қилинг. Ҳар замон-ҳар замонда озроқ хиргойи қилиб қўйсангиз, яна яхши. Хотинингиз аввалига нима бўлаётганини тушунмайди. Кейин, нима бало, уйимизда ёт эркак юрибдими, дадаси аразлаб кетганини қаердан билишдийкин-а, деб аста бошини кўтаради. Қарасаки, жаноблари мўлтайиб турибдилар...

ҲУТ

(20 феврал — 20 март)

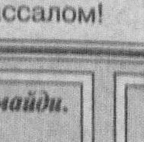

Кечирасиз. Биз сизга қассобдан гўшт-ёғ, думба-жигар олинг, дегандик. «Шунча харажатга бало борми, ярим кило «рагу» олсам бўлди-да», деб ким маслаҳат берди, ўзи? Ана ўшанинг олдига боринг. Тамомвассалом!

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: "ШАРҚ" НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ
ҲОМИЙ: "МАТБУОТТАРҚАТУВЧИ" АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91, котибият — 136-56-48
Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 136-56-50
Санъат бўлими: 136-56-48
Ижтимоий ҳаёт бўлими: 133-49-93
Назм ва наср бўлими: 133-49-93

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди.
Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.
Навбатчи муҳаррир — Аҳмад ОТАБОЕВ
Навбатчи — Байрамали МУҚИМОВ
Саҳифаловчи — Шоҳруҳ ҚОСИМОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй
Босишга топшириш вақти — 20.00. Босишга топширилди —

Газета Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 058-рақам билан рўйхатга олинган. Буюртма Г — 960. Ҳажми — 3 босма табоқ. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 3 4 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ.
СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН